

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

LUCIE ČERVENKOVÁ

IV. ročník – prezenční studium

Obor: český jazyk – anglický jazyk

SPISOVATEL ČENĚK KRAMOLIŠ

(1862-1949)

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Daniel Jakubíček, Ph.D.

OLOMOUC 2010

This document was created using
Smart PDF Creator

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 28.6.2010

This document was created using
Smart PDF Creator

To remove this message purchase the
product at www.SmartPDFCreator.com

Upřímně děkuji Mgr. Danielu Jakubíčkoví, Ph.D., za odborné vedení diplomové práce, cenné rady a připomínky.

Obsah

ÚVOD	5
1. DOBOVÝ A LITERÁRNÍ KONTEXT	6
1.1 REALISTICKÁ PRÓZA.....	6
1.1.1 HISTORICKÁ PRÓZA	6
1.1.2 VENKOVSKÁ PRÓZA	12
1.2 MORAVSKÉ VALAŠSKO V LITERATUŘE	21
1.2.1 LIDOVÁ SLOVESNOST	21
1.2.2 NÁMĚTY A POSTAVY VE VALAŠSKÉ LITERATUŘE.....	23
1.2.3 MÍSTA SPJATÁ S VALAŠSKOU LITERATUROU.....	25
1.2.4 VÝZNAMNÍ REGIONÁLNÍ AUTOŘI	33
2. ŽIVOT ČEŇKA KRAMOLIŠE	37
2.1 DĚTSTVÍ A LÉTA STUDIÍ	37
2.2 UČITELSKÁ PRAXE	39
2.3 OKRESNÍM ŠKOLNÍM INSPEKTOREM.....	43
2.4 VE VÝSLUŽBĚ.....	46
3. DÍLO ČEŇKA KRAMOLIŠE	49
3.1 PEDAGOGICKO-DIDAKTICKÁ ČINNOST.....	50
3.2 NÁRODOPISNÁ ČINNOST.....	52
3.3 BELETRISTICKÁ ČINNOST	55
3.3.1 POVÍDKA A ROMÁN S VENKOVSKÝMI NÁMĚTY.....	55
3.3.2 POVÍDKA A ROMÁN S HISTORICKOU TÉMATIKOU.....	59
3.3.3. OSTATNÍ BELETRISTICKÉ PRÁCE.....	65
3.4 DRAMATICKÉ PRÁCE	66
ZÁVĚR	67
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	68

ÚVOD

Čeněk Kramoliš nepatří mezi nejvýznamnější ani nejznámější představitele historické a venkovské prózy v české literatuře. Zanechal však po sobě odkaz, který si i dnes, více než 60 let od jeho smrti, stále zachovává svou důležitost. Je jím nadšení pro slavnou minulost Valašska, které vložil do svých románů a povídek. Valašsko vždy bylo hlavním objektem jeho děl. Snad měl sám pocit, že hrdinné dějiny tohoto regionu stojí na okraji literárního zájmu, snad chtěl seznámit celou Moravu i Česko s rozměrným kulturním bohatstvím, jenž se ukrývalo v dřevěných chaloupkách rozestých po beskydských kopcích. Ve svých dílech chtěl čtenářům ukázat těžký život na horách a především pak osudy lidí, kteří s láskou pečovali o tuto hornatou oblast a bránili ji svými životy.

Ambicí této diplomové práce je sestavit komplexní profil života a literárního díla Čeněka Kramoliše. Pro pochopení autorovy tvorby je podstatné nastínit také dobový kontext a také umělecké a kulturní prostředí Valašska, odkud autor pocházel a jemuž se ve velké většině svých prací věnoval.

Kramolišovo literární dílo budeme prezentovat chronologicky v rámci jednotlivých tematických oblastí. Jednotlivé práce se pak pokusíme charakterizovat a to zejména s přihlednutím k jazykové, dějové a významové složce. Využijeme k tomu nemnohé kritické studie, komentující autorovu tvorbu. Jako názorné ukázky Kramolišova uměleckého stylu nám pak poslouží citace z autorových děl.

1. DOBOVÝ A LITERÁRNÍ KONTEXT

1.1 REALISTICKÁ PRÓZA

Akademický slovník cizích slov (1998) definuje realismus jako „umělecký tvůrčí princip vycházející z konkrétní poznávané skutečnosti v jejích typických rysech“. ¹ Chaloupka (2001) doplňuje, že z literárního hlediska se jedná o způsob zpracování látky. „Označení pro takovou literaturu, která se látkově obrací ke skutečnosti, k reálnému životu lidí v reálném prostředí.“ Autor však zároveň uznává, že podstata realismu je velmi složitá. Ačkoli bývá tento směr charakterizován jako vědomé usilí o poznání skutečnosti, často je tato realita zkreslována a sporná je také míra hodnověrnosti takové literatury. Chaloupka tedy nepovažuje realismus za literární školu, nýbž za umělecký přístup ke skutečnosti, k jehož vyjádření však autoři využívají různé postupy a metody. ²

1.1.1 HISTORICKÁ PRÓZA

Historická próza byla v českých zemích oblíbená již od národního obrození. V obrozeneckých dobách plnila funkci především buditelskou a výchovnou a toto poslání v ní přežívalo i nadále. Janáčková (1998) uvádí, že význam literatury s historickou tematikou však ustupoval do pozadí na úkor společenské a venkovské prózy. Užívání historických motivů v krásné literatuře bylo považováno za nezájem autorů o soudobé otázky a aktuální témata. Trend pravdivého zobrazení společenských problémů, reálných prostředí, postav a příběhů v české literatuře nastolila skupina autorů seskupená kolem almanachu Máj (1858). ³

Neznamená to však, že žádná próza s historickou tematikou v této době nevznikala. I nadále vycházela například různá beletristická díla následující

¹ *Akademický slovník cizích slov*. Red. V. Petráčková, J. Kraus. Praha: Academia, 1995. s. 649.

² CHALOUPKA, O. *Příruční slovník české literatury*. Praha: Adonai, 2001. s. 407-409.

³ JANÁČKOVÁ, J. *Česká literatura 2*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. s. 107.

walterscottovskou tradici. Milostný nebo dobrodružný děj se v nich odehrával převážně na královských a šlechtických dvorech a autoři v nich využívali více vlastní fantazii, přičemž historie je v jejich podání vnímána pouze jako podřadná kulisa. Kolektiv autorů *Průvodce po dějinách české literatury* (1984) považuje za autory takových děl například Josefa Svátka a Josefa Jiřího Kolára. Zároveň však uvádí, že větší uměleckou hodnotu měl třídílný cyklus s husitskou tematikou (*Pod Vyšehradem, Anna Městecká, Boček*) Jana Bohumila Jandy Cidlinského.⁴ *Dějiny české literatury III.* (1961) řadí spolu s dalšími Jandu Cidlinského do linie prozaiků, kteří ve svých dílech hledali paralelu mezi současnou situací a minulostí českého národa. „... i obraz minulosti, má-li mít společenskou platnost, musí souviset se současným životem a ovlivňovat jej v pokrokovém smyslu.“⁵ Mezi takovéto autory lze zařadit také například Prokopa Chocholouška, v jehož dílech můžeme nalézt především ideály boje a svobody. Inspirací mu byly osudy jižních Slovanů a jejich zápas o svobodu (cyklus *Jih*). Motivy z české historie si ve svých dílech volili také Karel Sabina a Karolína Světlá. Autoři *Dějin české literatury III.* (1961) však uvádí, že jejich historické romány a povídky, ač z dob národního obrození, byly ve své době vnímány spíše jako společenská próza.⁶ Teprve v šedesátých, a poté hlavně v sedmdesátých letech 19. století vznikaly předpoklady k rozvoji prózy s dějinnými náměty a objevovala se díla, která naplnila historickou prózu pokrokovým vnímáním české minulosti.

Důvody rehabilitace české historické prózy na počátku sedmdesátých let vidí autoři *Přehledných dějin literatury české* (1995) v nástupu nové umělecké generace, ovlivněné básnickou skupinou ruchovců a tzv. školou národní. Navzdory doznívajícím protihistorickým tendencím podporovaných májovci, soustředil se tento literární proud na náměty z minulosti českého národa. Literární kritika obzvláště oceňuje posun historické povídky do oblasti odborného studia a její sblížení s etnografickým studiem.⁷ Vliv na rozvoj historické prózy v sedmdesátých letech 19. století měla také nepříznivá politická situace. Po rakousko-uherském vyrovnání v roce 1867 a následném zklamání

⁴ HRABÁK, J. – JEŘÁBEK, D. – TICHÁ, Z. *Průvodce po dějinách české literatury*. Praha: Panorama, 1984. s. 301.

⁵ *Dějiny české literatury III.* Red. J. Mukařovský. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961. s. 89.

⁶ Tamtéž. s. 89-90.

⁷ NOVÁK, A. – NOVÁK, J. *Přehledné dějiny české literatury*. 5. vyd. Brno: Atlantis, 1995. s. 743.

českých nadějí se do historické literatury opět vrátily národně buditecké tendence. Zájem o minulost českého národa povzbudily také poslední svazky *Dějin národu českého* Františka Palackého, které vyšly právě v sedmdesátých letech a v nichž Palacký podává ucelený pohled na české dějiny do roku 1526, kdy na český trůn nastoupili Habsburkové. Toto dílo se později stalo inspirací a zdrojem informací nejen Václavu Beneši Třebízském, ale také Aloisi Jiráskovi.

Nejpopulárnějším beletristou tohoto období byl Václav Beneš Třebízský (1849-1884), vlastním jménem Václav Beneš. Voisine – Jechová (2005) uvádí, že ačkoli byl Třebízský katolickým knězem, věnoval se ve svých pracích často tématice husitského a pobělohorského období, jenž považoval za důležité mezníky v historii českého národa. Za taková díla autorka považuje tituly *V červánkách kalicha*, *V září kalicha* a *Pobělohorské elegie*. Třebízský se však ve své tvorbě obracel také k motivům ze středověku (*Z letopisů sázavských*, *Anežka Přemyslovna*, *Královna Dagmar*) a k dějinám třicetileté války (povídka *Levohradecká povídka*, *Pro bílou labuť švamborskou*, *Dokonáno jest*, román *Trnová koruna* a jiné). Dle autorky se nejznámějším mezi širokými čtenářskými vrstvami stal jeho román *Bludné duše*, odehrávající se na českém venkově a popisující naděje spojené s reformami Josefa II.⁸ *Přehledné dějiny české literatury* (1995) vidí hlavní přínos Třebízského ve spojení romantismu a realismu v historické próze. V jeho dílech se vyskytují motivy zabarvené romantickým nadšením pro český národ a jazyk, ale zároveň také jasné rysy realistické charakteristiky prostředí. Literární kritice však v jeho beletristickém díle chybí jasné historigrafické základy a tak jej spolu s jinými prozaiky tohoto období staví do linie autorů, kteří se snaží ve čtenářích podpořit vlastenecké nadšení umělým skládáním historických dějů, z nichž vyplývá síla českého národa. „Ač vybírají drobtý z archivů a starých kronik, přece zůstávají libovolně konstruujícími a dobrodružně vynalézajícími romantiky, kteří milují minulost, plně jí často nerozumějí.“⁹

Poslední dvě desetiletí 19. století považuje literární kritika za důležité období pro zrod českého realistického románu, a to jak historického, tak venkovského. Od autorů historické prózy se v této neklidné době především

⁸ VOISINE - JECHOVÁ, H. *Dějiny české literatury*. Jinočany: Nakladatelství H&H, 2005. s. 314.

⁹ NOVÁK, A. – NOVÁK, J. *Přehledné dějiny české literatury*. 5. vyd. Brno: Atlantis, 1995. s. 744-745.

očekávalo, že pravdivě vykreslí úlohu společnosti v důležitých momentech české historie a povzbudí tak národ v těžkém období hledání vlastní identity. *Dějiny české literatury III.* uvádí, že tyto myšlenky pak díky soudobé politické situaci získávaly na aktuálnosti a ukazovaly na nezbytnost lidových vrstev i v tehdejší složitě době.¹⁰ Z autorů historické beletrie se začali více prosazovat Alois Jirásek a Zikmund Winter.

Stejně tak jako konec 19. století, tak i počátek nového století se nese v duchu sociální i politické krize české společnosti. V beletrii se vyděluje několik proudů – postupy kritického realismu jsou však stále silně zastoupeny a to zejména autory, kteří do literatury vstoupili již v průběhu nebo na konci 19. století. Janáčková (1998) dodává, že tito autoři měli oporu v silné základně lidových čtenářů a také ve stále přetrvávajících národně-buditelských tendencích. Postoj soudobé literární kritiky k historické beletrii vidí Janáčková jako shovívavý: „*Mladá literární kritika, v zásadě skeptická k historickému románu, našla pro něj čas od času dobré slovo. Proč by se mělo umění, namítal odpůrcům Arne Novák v Lumíru 1899, ochuzovat o to, čeho se předtím zmocnilo; a proč zužovat vkus vnímatele?*“¹¹. V žánru historické prózy se pak dle *Dějin české literatury IV.* (1995) vydělují dvě linie: „... *jiráskovská, jež v románových obrazech kolektivního hnutí vyslovuje ideovou koncepci národních dějin, a winterovská, jež směřuje k objektivní kresbě individuálních povah a osudů na detailním pozadí dobovém.*“¹²

Mezi autory historické prózy nejvíce vynikla široká tvorba středoškolského učitele dějepisu Aloise Jiráska (1851-1930). Ve svých dílech čerpal z bohaté české historie – od nejstarších období (*Staré pověsti české*), přes husitství (*Mezi proudy, Proti všem, Bratrstvo*) a dobu pobělohorskou (*Temno*) až po národní obrození (*F. L. Věk*). Snažil se v nich zachytit celé etapy historického vývoje národa a objasnit jejich smysl. Ve svých románech vychází z realistického pojetí dějin, kdy na prvním místě stojí vždy společnost a lid, jedinec je pak odsouván do pozadí bez dostatečného prokreslení a hlubšího psychologického rozboru. Do literatury Jirásek vstoupil verši a prozaickými pracemi již v polovině sedmdesátých let, jeho nejlepší práce však vznikly až

¹⁰ *Dějiny české literatury III.* Red. J. Mukařovský. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961. s. 414.

¹¹ JANÁČKOVÁ, J. *Česká literatura 2.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. s. 187.

¹² *Dějiny české literatury IV.* Red. J. Mukařovský. Praha: Victoria Publishing, 1995. s. 55.

v předválečných desetiletích. Mezi nejvýznamnější romány patří dle kolektivu autorů *Dějiny české literatury III.* (1961) velká syntetická díla, která vytvořil v závěrečné etapě své tvorby. V nich podává obrazy jednotlivých období českých dějin a snaží se je přiblížit širokým lidovým vrstvám. Podle autorů v těchto dílech Jirásek záměrně volí takové situace a postavy, na nichž může demonstrovat rozvrstvení společnosti a názorně popsat vzájemné vztahy a konflikty mezi těmito vrstvami. Jiráskovým hlavním motivem a osnovou je život lidových vrstev v různých etapách české minulosti a jeho boje.¹³ *Panorama české literatury* (1994) se domnívá, že se Jirásek stal natolik oblíbeným autorem, protože svým dílem vyjadřoval názory a zájmy české veřejnosti. Jeho literární odkaz zároveň považují za poslední z řady děl podněcujících pokrokové národní vědomí a obrodu.¹⁴

Buriánek (1973) vidí hlavní rozdíl mezi historickým prózami Aloise Jiráska a jeho současníka Zikmunda Wintera v odlišném zobrazení historické tematiky. Podle autora se Zikmund Winter (1846-1912), narozdíl od Jiráskových cyklů zobrazujících život a význam širokých lidových vrstev, ve svých dílech zaměřil na individuální osudy jednotlivců žijících v 16. a 17. století. Zachycoval realisticky jak dobové prostředí, tak povahu tehdejších lidí.¹⁵ Svě nejzralejší práce tvořil Winter na počátku 19. století. Jeho literární tvorba je zaměřena spíše povídkově (*Rozina Sebranec, Krátký jeho svět*); povídky s pražskou tematikou autor uspořádal do řady cyklů (*Pražské obrázky, Ze staré Prahy, Staropražské novely z 16. a 17. věku, Staré listy* a jiné). O to větší význam má jeho jediný román *Mistr Kampanus*. Děj Winter situoval do předbělohorské a bělohorské Prahy. Na pozadí stavovského povstání se odehrává příběh posledního rektora Karlova učení, básníka Kampana Vodňanského, který se snaží ochránit univerzitu před vlivem jezuitů. *Průvodce po dějinách české literatury* (1984) ukazuje, kterak Winter použil toto dílo jako paralelu období bělohorského a přelomu 19. a 20. století, kdy sám žil. „*Wintrův slabý a nešťastný hrdina, vyličený s veškerou dobovou autentičností, nese v sobě současně nejen rys intelektuála z přelomu století – tak zejména vnitřní*

¹³ *Dějiny české literatury III.* Red. J. Mukařovský. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961. s. 448-449.

¹⁴ *Panorama české literatury.* Red. L. Machala, E. Petrů. Olomouc: Rubico, 1994. s. 152.

¹⁵ BURIÁNEK, F. *Dějiny české literatury v první polovině 20. století.* Praha: SPN, 1973. s. 62.

rozpornost a pasivitu, které byly příznačné i pro nemalou část české inteligence doby Wintrovy.“¹⁶

Konec první světové války a vznik samostatného Československa přinesl společenské i literární uvolnění. Vedle formování nových literárních směrů a uměleckých tendencí pokračovala i nadále tradice realistické literatury, a to především ve tvorbě starší generace. Více než díla historická však vznikala beletrie s aktuální, tedy společenskou a sociální tematikou. V žánru historické prózy se pak ve dvacátých a třicátých letech 20. století rozvíjela regionální literatura. Mezi autory, čerpající látku z historie moravského Valašska, patřil mimo jinými právě Čeněk Kramoliš.

V závěru své literární dráhy se k historické próze přiklonil také Vladislav Vančura (1891-1942). Vztah člověka a dějin se autor pokusil zachytit v trilogii *Koně a vůz*, která měla ambice stát se popisem české společnosti od počátku století do čtyřicátých let. Vančurovi se však podařil dokončit pouze první díl *Rodina Horvatova*. Stejně nedokončený zůstal i historický román *Krčín*. Také *Obrazy z dějin národa českého*, původně myšlené jako monumentální pomník české minulosti zůstaly torzovité.

Osudy renesančního umělce Michelangela zachytil Karel Schulz (1899-1843) ve své nejlepší práci, románu *Kámen a bolest*. Také jemu se však nepodařilo původně plánovanou trilogii dokončit, již druhý díl *Papežská mše* zůstal nedokončen. *Panorama české literatury* (1994) však toto dílo hodnotí velmi pozitivně: „*Román se stal jedním z vrcholů nejen české, ale i evropské historické prózy.*“¹⁷

Také Jaroslav Durych (1886-1962) se věnoval historické próze. Tématicky se obracel především k období baroka. Z dějin třicetileté války čerpal ve „větší valdštejnské trilogii“, nazvané *Bloudění*. Pád Valdštejna a následná léta pak zachytil ve třech obrazech pod názvem *Rekviem*. Z rozměrného čtyřsvazkového díla *Služebníci neužiteční* vyšel v Čechách za autorova života pouze jeden díl. Holý (1998) však vidí v Durychovi významného autora české historické prózy, který se ale zásadně liší od jiráskovského a masarykovského pojetí dějin.¹⁸

¹⁶ HRABÁK, J. – JEŘÁBEK, D. – TICHÁ, Z. *Průvodce po dějinách české literatury*. Praha: Panorama, 1984. s. 312.

¹⁷ *Panorama české literatury*. Red. L. Machala, E. Petrů. Olomouc: Rubico, 1994. s. 260.

¹⁸ *Česká literatura od počátku k dnešku*. Red. J. Lehár. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 1998. s. 602.

1.1.2 VENKOVSKÁ PRÓZA

Již v dobách obrozeneckých se začal v české literatuře objevovat zájem o tematiku vesnickou. V době, kdy města byla téměř plně germanizovaná, byl venkov považován za nositele češství, za jedinou vrstvu národa, která si zachovala plné vědomí národního vývoje a nekatolické minulosti. *Průvodce po dějinách české literatury* (1984) vidí důvody zájmu a obliby vesnické tematiky také v jakémisi romantickém kultu venkova, který dle autorů již od dob J. J. Rousseaua považuje venkov a jeho obyvatele „za mravně nedotčené jádro a jedinou zdravou vrstvu společnosti“.¹⁹ Vliv na tento pohled měly především změny, které se odehrávaly ve městech – proces přeměny feudální společnosti na kapitalistickou, industrializace měst, morální úpadek spojený s touhou po majetku. Literáti si uvědomovali, že tyto změny přinášejí nejen proměnu měst ale i venkova, a snažili se proto ve svých dílech zachytit jeho staré hodnoty a ráz. Návrat k těmto hodnotám a ideálům pak pokládají nezbytné ke zdravému vývoji společnosti a za jedinou cestu k vyřešení mravních i sociálních konfliktů. Ne všichni spisovatelé, kteří se v 19. století této tématice věnovali, viděli příčinu krize venkova v odklonu od starých struktur a hodnot a nástupu „nové“ kapitalistické společnosti. Uvědomovali si, že této proměně nelze zabránit a proto se ve svých dílech zaměřovali především na zdůraznění sociální problematiky venkova a nastínění možností jejího řešení.

Literární zobrazení venkova a jeho problémů kladlo důraz také na formu, která by byla schopná pravdivě popsat situaci na české vesnici. Od padesátých let 19. století proto sílily na české literární scéně realistické tendence. Postupný přechod od romantismu přinesl nové impulsy – autoři ve svých dílech zobrazovali reálný, neidealizovaný život a podávali výstižný obraz současné společnosti. *Dějiny české literatury III.* (1961) uvádí, že zvýšený důraz na pravdivost literárních prací způsobil změny v podobě forem prozaických děl. Kromě mnoha přechodných forem, které v této době vznikly, se do popředí dostávaly především kratší prozaické útvary – povídky a obrazy ze života. Literární kritika přičítá vzrůst jejich obliby obzvláště schopnosti uvolnit dějovou

---

¹⁹ HRABÁK, J. – JEŘÁBEK, D. – TICHÁ, Z. *Průvodce po dějinách české literatury*. Praha: Panorama, 1984. s. 313-314.

výstavbu a věrně podat charakteristiku postavy nebo popis prostředí. Pomalejší rozvoj je pak dle *Dějin české literatury III.* spojen s vývojem novely a románu. Od těchto náročnějších forem se očekávalo spojení aspektů zábavy a poučení v literatuře. Stále přetrvávající dějové a charakterové šablony typické pro starší prózu však tato očekávání nenaplnily. Obzvláště v povídkách a krátkých obrazech ze života pak byla zdůrazňována poznávací funkce textu, což vedlo k omezení role syžetu, který často zastiňoval uměleckou pravdivost díla.²⁰

Zakladatelský význam má v oblasti vesnické realistické povídky Božena Němcová. Na konci své literární dráhy, v padesátých letech 19. století, vydala několik prací, ve kterých čerpala inspiraci z mnoha oblastí v Čechách, na Moravě i na Slovensku (*Chýže pod horami, Pan učitel, Dobrý člověk*). *Průvodce po dějinách české literatury* (1984) považuje za hlavní přínos Němcové několik aspektů, které se prolínají v jejích venkovských povídkách: „... dovedla se sblížit a ztotožnit nejen s vnějšími formami tamního života, ale i s lidovým myšlením a cítěním. Proto její dílo je proniknuto duchem demokratismu a lidovosti a vyjadřuje jak úsilí o realizaci cílů národního hnutí, tak i snahy o vyrovnání sociálních křivd.“²¹

Božena Němcová nebyla z generace starších spisovatelů jediná, kdo se věnoval tématice venkova. Povídky a obrazy z vesnického života tvořili také Leopold Hansmann a František Pravda. Pro tvorbu Leopolda Hansmanna je charakteristický hanácký dialekt, který autor ve svých povídkách užíval. Publikoval je pod pseudonymem a vydával je za dílo lidového vypravěče, čímž se jim snažil dodat iluzi pravdivého zachycení skutečného venkova. František Pravda ukazoval na rozdíl od Hansmanna spíše idylický obraz vesnice a katolickou morálku.

Na odkaz těchto starších autorů pak navázali z generace májovců především Vítězslav Hálek a Karolina Světlá. Dle autorů *Dějin české literatury III.* (1961) je pro vesnickou tvorbu Vítězslava Hála (1835-1874) typické spojení motivu venkovského života a lásky, bojující s překážkami, kterými jsou často zlovůle rodičů nebo předsudky. Hálek podle literární kritiky nepopisoval vesnici nezaujatě – do svých povídek vkládal představy ušlechtilých vztahů mezi lidmi

²⁰ *Dějiny české literatury III.* Red. J. Mukařovský. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961. s. 77-79.

²¹ HRABÁK, J. – JEŘÁBEK, D. – TICHÁ, Z. *Průvodce po dějinách české literatury*. Praha: Panorama, 1984. s. 209.

na venkově a viděl v nich dokonce sílu změnit danou povahu jedince. Za představitele upřímných a harmonických citů považoval většinou mladou generaci, která si dosud nepokazila ‚přirozené cítění‘. *Dějiny české literatury III.* vidí v Hálkových povídkách motivy zachycení jeho snu o ideálním světě a představu o životě mezi prostými lidmi.²² V 70. letech 19. století se Hálkova tvorba dostává do nové vývojové fáze. *Dějiny české literatury III.* (1961) dále uvádí, že se autor zaměřil především na osobitý ráz a tvárnost českého venkova a ve svých dílech se obzvláště snažil zachytit prolínání starého a nového řádu, který ovlivnil vesnickou společnost a zejména vztahy mezi lidmi kolem roku 1848.²³ Mezi tyto povídky patří například *Na statku a v chaloupce*, *Pod pustým kopcem*, *Na vejminku* a jiné. Autor v nich zachycuje realistické obrazy sociálních poměrů na venkově a zaměřil se také na konflikty mezi generacemi plynoucí z majetkové situace společnosti.

Z generace májovců to byla také Karolina Světlá (1830-1899), která navázala na odkaz Němcové a věnovala se venkovské próze. Slavík (1940) vidí hlavní rozdíl v realistické tvorbě obou autorek v odlišném pohledu na venkov: „*Tam, kde Božena Němcová uchvacovala idylou a pohodou srdce i ducha, překvapuje Světlá dramatickým navršením situací, záměrnou ideovou tendencí, postihující rytmus života i v silách nadpřirozených, v romaneskní kráse venkovské přírody, v živelně osudové prasíle lásky.*“²⁴ Janáčková (1998) naopak pokládá některé prvky literární tvorby Světlé bližší dílu K. J. Erbena. Jmenuje například využití lidových a etnografických prvků v realistickém popisu venkova.²⁵ Spisovatelčinu tvorbu ovlivnilo především období po smrti jediného dítěte, jenž strávila v manželově rodišti – na Ještědsku. Inspirace z tohoto kraje využila ve svých vrcholných pracích (*Vesnický román*, *Kříž u potoka*, *Kantůrčice*, *Frantina*, *Nemodlenec*). Světlá se snaží působit na čtenáře výchovně, a proto děje svých románů a povídek staví na mravně silných a národně uvědomnělých osobnostech. Vyzdvihuje pak především vlastnosti jako jsou spravedlivost a ušlechtilost. Tyto rysy nalézala právě u obyvatel Podještědí. Do kontrastu těchto ‚čistých‘ charakterů staví zkaženou morálku

²² *Dějiny české literatury III.* Red. J. Mukařovský. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961. s. 80-81.

²³ Tamtéž. s. 112.

²⁴ SLAVÍK, B. *Lidová literatura*. Praha: Vyšehrad, 1940. s. 24.

²⁵ JANÁČKOVÁ, J. *Česká literatura 2*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. s. 122.

města. *Dějiny české literatury III.* (1961) uvádí, že autorka dílech sleduje dva hlavní záměry – kromě podání charakteristiky obyvatel ještědského regionu se Světlá snaží pomoci řešit zdejší etické problémy. Aby pronikla k samému jádru mentality lidu, snažila se porozumět jejich etickému pojetí života. Literární kritika cituje Karolinu Světlou v úvodu románu *Nemodlenec*: „Kdož chce lid poznat, pochopit a ocenit, nesmí se toho zaleknout... Musí přisednouti k jeho krbu a hledati v něm to jádro, z něhož vyrůstá jeho život rodinný, kořen to života našeho národního. Nepodává je člověku na dlani; kdo je chce najíti, musí hodně hluboko sáhnouti a s ním někdy dost pracně zápolit, než je ze sebe vyloupnuti dá.“²⁶

Přibližně od 80. let 19. století je román a povídka s vesnickou tematikou podporován národopisnou naukou. Její význam můžeme vidět především ve snaze o dokonalé pochopení rázovitosti a jedinečnosti venkova. Autoři se ve svých dílech snaží zachytit tyto aspekty a také jejich proměny. Slavík (1940) uvádí, že pozitivní vliv na rozvoj národopisné práce na Moravě měl především Vlastenecký spolek musejní v Olomouci, který podněcoval k zájmu o lidové tradice a zvyky, jazyk i prostředí. „Organisací národopisné práce na Moravě byl zvýšen zájem o lidovou kulturu, zvyky, kroj, stavby, nářečí a spisovatelé pronikali samostatně do kmenového i krajevého společenství, odhalovali poměry i duši lidu a kmene, studovali jeho byt i duchovní přínos.“²⁷ Národopisná díla vznikala nejen na Moravě, ale i v Čechách, a většinou byla velmi těsně spjata v určitým regionem. Některé z těchto oblastí pak byly literárně více zobrazovány než jiné a čerpalo z nich mnoho autorů. Slavík (1940) mezi ně řadí z Čech tyto oblasti: Chodsko, Podkrkonoší a východní Čechy; z Moravy pak jmenuje Slovácko.²⁸ Tento moravský region byl autory hojně vyhledáván především pro jeho bohatý kulturní a folklorní život. Významným autorem líčícím právě Slovácko byl Jan Herben (1857-1936). Kromě několika prozaických sbírek (*Moravské obrázky*, *Slovácké děti*, *Na dědině*) vytěžil Herben ze Slovácka především románovou kroniku *Do třetího a čtvrtého pokolení*. Na třech generacích jednoho rodu ukázal autor proměny moravské vesnice a také společenskou a národnostní problematiku

²⁶ *Dějiny české literatury III.* Red. J. Mukařovský. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961. s. 128.

²⁷ SLAVÍK, B. *Lidová literatura*. Praha: Vyšehrad, 1940. s. 25.

²⁸ Tamtéž. s. 25.

venkovského života. *Panorama české literatury* (1994) považuje Herbenův pohled na Slovácko za komplexní v jeho zobrazení všech prvků venkovského života – přes tradice a zvyky až po ‚koncepti selské filozofie‘.²⁹ Herbenovo kronikářské dílo ovlivnilo mnoho dalších autorů (bratři Mrštíkové, Gabriela Preissová, Teréza Nováková) a podnítilo hlubší zájem o vesnickou tematiku.

Žánr venkovské realistické prózy od devadesátých let stoupal a kulminoval na počátku 20. století v rozsáhlých kompozicích a románových cyklech. Autoři se i nadále snažili zachytit lidové vrstvy v jejich přirozeném prostředí a zachovávali hledisko mravně výchovné. *Dějiny české literatury III.* (1995) vidí nové prvky v zesílení kritičnosti autorů a také v konfrontaci venkova a města. Zároveň však uvádí, že autoři většinou zachovávali formu detailního popisu prostředí a často zůstávali konzervativní v dějové i tematické složce.³⁰

Mezi představitele vesnického žánru na přelomu 19. a 20. století patří především Karel Václav Rais a Antal Stašek, dále pak Teréza Nováková, Josef Holeček a jiní. Hlavní rozdíl mezi autory realistické prózy tohoto období vidí *Panorama české literatury* (1994) v zobrazení nedostatků venkova a rozdílnému pohledu na jejich řešení. Dle autorů požaduje například Josef Holeček, a stejně tak Jan Herben, napravení sociálních konfliktů na vesnici a to formou návratu k mravním ideálům křesťanské víry. Naopak o naturalistické zachycení mravů a morálky se pokoušel K. V. Rais, jehož literární počátky však Galík a kol. hodnotí jako idylické. Na specifické rysy obyvatel určitého regionu se ve svých prózách zaměřují jak Teréza Nováková, tak Karel Klostermann a Jindřich Šimon Baar. Usilují především o sociální a náboženskou obrodu.³¹

Na přelomu století vrcholí literární práce Karla Václava Raise (1859-1926). Do literatury Rais vstoupil básněmi, od poloviny osmdesátých let se pak zaměřil na prózu. Ačkoli svá nejvýznamnější díla vytvořil v Praze, ve které od roku 1887 žil, hlavní inspirací mu byl jeho rodný kraj Podkrkonoší a Českomoravská vysočina, kde dlouhá léta pracoval jako učitel. Janáčková (1998) vidí jako hlavní tematické okruhy Raisových povídek zobrazení generačních konfliktů a změny hodnot venkovského lidu (povídkové sbírky

²⁹ *Panorama české literatury*. Red. L. Machala, E. Petrů. Olomouc: Rubico, 1994. s. 152.

³⁰ *Dějiny české literatury IV.* Red. J. Mukařovský. Praha: Victoria Publishing, 1995. s. 17.

³¹ *Panorama české literatury*. Red. L. Machala, E. Petrů. Olomouc: Rubico, 1994. s. 154.

Výminkáři, Horské kořeny, Potměchuť, Rodiče a děti, Lopota) a také charakteristiku venkovských dobráků. Ve svých románech (*Zapadlí vlastenci, Západ*) se pak zaměřuje také na zobrazení obrozenecké a poobrozenecké doby na venkově a především na buditelskou úlohu zdejší drobné inteligence.³² *Dějiny české literatury III.* (1961) považují za jeden z nejzralejších Raisových románů *Kalibův zločin*, ve kterém se autor snaží o objektivní a pravdivé zachycení venkova. Zdůrazňují, že Rais své postavy neidealizuje, právě naopak: „Kreslí vesničany, jak jsou ve svém celku zasahováni společenským řádem, ukazuje jak kapitalistické vztahy mezi lidmi ničí již v zárodku mravní hodnoty vesničanů, ba dokonce jak nezávisle na vlastní vůli se z nich stávají zlí, závistiví sobci. V Kalibově zločinu pak dohánějí tyto poměry prostého vesnického člověka až k vraždě.“³³

Stejně jako Karel Václav Rais, tak také Antal Stašek (1843-1931) debutoval v literatuře básněmi a próze se začal věnovat až v sedmdesátých letech. Po několika prvních prozaických pracích však svou literární činnost na téměř deset let přerušil a nové povídky začal publikovat až roku 1892 v Květech. Tyto pak vyšly o tři roky později v knižní podobě nazvané *Blouznivci našich hor*. V povídkách se Stašek inspiroval prostředím svého rodného kraje – Podkrkonoším a zaměřoval se především na realistický popis mentality a charakteru obyvatel, kteří se pod tlakem nových hospodářských i sociálních změn začínají odklánět od křesťanské dogmatiky a inklinovat ke spiritismu. Tímto dílem se Stašek snažil postihnout vývoj myšlení venkovanů a jejich pohled na uspořádání současné společnosti. Zároveň do nich však vkládal úvahy o socialismu, anarchii a revoluci.

Tvorba autorů, kteří se vesnické próze věnovali již v 19. století, trvala i v předválečných letech 20. století. *Dějiny české literatury IV.* (1995) uvádí, že proud realistické literatury s venkovskou tematikou si i vedle nových směrů a tendencí stále zachovával silné postavení. Dále se zmiňují o nových prvcích, které obohatily dočasnou formu venkovského románu. Mezi ty patří hlubší

³² *Česká literatura od počátku k dnešku*. Red. J. Lehár. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 1998. s. 372-374.

³³ *Dějiny české literatury III.* Red. J. Mukařovský. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961. s. 417-418.

psychologické charakteristiky postav, kritičtější zobrazení sociálních konfliktů a také pohled na rozpad řádu tradiční venkovské společnosti.³⁴

Karel Václav Rais návazal na svou tvorbu z 19. století řadou povídek (*Sirotek, Stehle, Káča a jiné obrázky*) a také románem *O ztraceném ševci*, zabývající se otázkou česko-německých vztahů v pohraničí. Antal Stašek sledoval řadou románů (*V temných vírech, Na rozhraní, Přelud, Bohatství*) situaci venkova a sociální změny vyvolané dělnickým hnutím.

Na přelomu 19. a 20. století započal svůj desetidílný románový cyklus *Naši* Josef Holeček (1853-1929). Buriánek (1973) vidí Holečka jako představitele tradiční české venkovské prózy, ve které je sedlák prezentován jako základní kámen národního bytí a ve které je patriarchální společnost sjednocována křesťanskými ideami. Podle Buriánka navazoval na jihočeské reformní tradice a pokoušel se o realistické zachycení pohybu vrstev společnosti a změny způsobené odklonem od starého životního stylu na vesnici.³⁵

Stejně jako Josef Holeček, tak také bratři Mrštíkové, Alois (1861-1925) a Vilém (1863-1912), vytvořili románovou kroniku. Podle kompozice představující cykly ročního období ji nazvali *Rok na vsi*. Narozdíl od Holečka, kterého inspirovalo prostředí jižních Čech, se však Mrštíkové v devíti dílech pokusili o zachycení života na slovácké vesnici. Dle Buriánka (1973) se v této kronice autoři pokusili o popsání venkova jako jediného pevného bodu v chaosu moderního světa. Mrštíkové vidí starý řád, který na vesnici po století panoval, a zobrazují jeho rozklad způsobený ekonomickými a sociálními změnami ve společnosti.³⁶

Na počátku nového století také vrcholí tvorba Terézy Novákové (1853-1912), která do literatury vstoupila koncem 19. století několika sbírkami novel (*Z naší národní společnosti, Z měst i ze samot*) a prózami i etnografickými pracemi z východočeského kraje (*Kroj lidový a národní vyšívání na Litomyšlsku, Východočeské lomenice, Z nejvýchodnějších Čech*). Do tohoto období spadá také autorčino první románové dílo *Maloměstský román*. Všechny tyto práce však byly pouze jakousi přípravou na pět románů, které jsou považovány za vrchol literárního působení Novákové. Tyto romány (*Jan Jílek, Jiří Šmatlán, Na*

³⁴ *Dějiny české literatury IV*. Red. J. Mukařovský. Praha: Victoria Publishing, 1995. s. 52.

³⁵ BURIÁNEK, F. *Dějiny české literatury v první polovině 20. století*. Praha: SPN, 1973. s. 58.

³⁶ Tamtéž. s. 59.

Librově gruntě, Děti čistého živého, Drašar) jsou založeny na reálném podkladě – čtyři z nich jsou beletristickými zpracováními životních příběhů skutečných postav žijících na Litomyšlsku a Poličsku; *Děti čistého živého* pak popisují osudy kolektivu – sekty ‚abrahamitů‘. *Panorama české literatury* (1994) popisuje hrdiny Novákové jako postavy hledající pravdu a lepší, spravedlivý život, jejichž životní neúspěchy pak ústí v náboženské blouznění a příklon k socialismu.³⁷ Voisine-Jechová (2005) uvádí, že styl autorky je přesný, objektivní a dokumentární. Nejbližší jí byly skladby monografické, ve kterých se mohla hluboce ponořit do popisu skutečných osob a prostředí.³⁸

Inspirace jednotlivými českými i moravskými kraji, zřejmá již v díle Karoliny Světlé, K. V. Raise i Antala Staška, pokračuje i nadále ve tvorbě regionálních autorů. Oblast šumavského podhůří je úzce spjata s dalším z realistů, Karlem Klostermannem (1848-1923). Z tohoto prostředí vytěžil několik povídek (*Ze šumavského Podlesí, Pošumavské rapsódie*, aj.) a románů (*Ze světa lesních samot, V ráji šumavském*, aj.), ve kterých se zaměřuje především na souboj člověka s chudobou i krutou přírodou. Kromě Šumavy to byl také jihočeský venkov, jenž se promítnul do Klostermannovy tvorby (romány *Mlhy na blatech, Suplent*). Oblast jižních Čech upoutala zájem i jiných autorů, například Jana Herbena, který do dvou svazků nazvaných *Hostivař* vložil úvahy o zdejším venkovském životě, přírodě i historii kraje.

S oblastí Chodska byl pak v literatuře i životě spojen prozaik Jindřich Šimon Baar (1869-1925). *Dějiny české literatury* (1995) vidí v Baarově tvorbě výrazné prvky sociální kritiky a demokratické vnímání reality, ale také volnomyšlenkářské postavení k soudobým církevním otázkám. Žánr Baarových děl, zabývajících se právě osudy kněžích na Chodsku, pak kolektiv autorů nazývá ‚farskými historkami‘. Jedná se o povídky *Cestou křížovou, Nalezeno na cestě všedního života, Farská panička* a jiné.³⁹ Kromě próz s církevní tematikou vytvořil Baar také několik povídek (*Pro kravičku*) a románů (*Jan Cimbura, Poslední rodu Sedmerova*) vykreslujících život a práci na venkově.

³⁷ *Panorama české literatury*. Red. L. Machala, E. Petřů. Olomouc: Rubico, 1994. s. 156.

³⁸ VOISINE - JECHOVÁ, H. *Dějiny české literatury*. Jinočany: Nakladatelství H&H, 2005. s. 324.

³⁹ *Dějiny české literatury IV*. Red. J. Mukařovský. Praha: Victoria Publishing, 1995. s. 54.

Také na Moravě vznikalo na počátku 20. století mnoho prozaických i básnických děl s vesnickou tematikou. Jejich autory byli povětšinou regionální spisovatelé a většinou těchto děl mnohdy nepřesáhl hranice oblasti, jež zobrazovala. Jejich důležitost však spočívá v literárním uchování venkova, který stále procházel výraznými proměnami.

Poválečné období pak bylo spojeno především s formováním samostatného státu, což přineslo nové impulzy i do literární tvorby. Kapitola vesnické realistické prózy se v literatuře téměř uzavřela, částečně byla nahrazována psychologickým realismem a také žánrem moderního společenského románu. Stále vznikala díla některých starších realistů (A. Stašek, J. Holeček), z mladších pak vynikl Jindřich Šimon Baar. Stejně tak se nadále rozvíjela regionální vesnická tvorba, v níž se ve dvacátých letech svými pracemi prosadil také valašský autor Čeněk Kramoliš.

Nový pohled na venkovskou prózu přinesl literární směr zvaný ruralismus, který se na české literární scéně prosadil ve třicátých letech 20. století. „*Pojem ruralismus razil poprvé Antonín Matula, který tím pojmenoval Holečkovo konzervativně selské vidění světa. Právě monumentální Holečkovo Naši – s jejich oslavou selské tradice, půdy, národa, křesťanské víry a s jejich nedůvěrou k městské civilizaci a pokrokářství – se stali ruralistům vzorem.*“ (Holý, 1998) ⁴⁰ Tito autoři vystoupili ve sbornících nazvaných např. *Básníci selství*. Narozdíl od generace Devětsilu se tato skupina obrátila proti moderní společnosti a jejím vymoženostem. Hlásali návrat k rodovým venkovským kořenům, kdy hlavní roli hrál vztah lidí k půdě a katolická víra. Vrcholnými představiteli tohoto směru byli Josef Knap, Jan Čep, Václav Renč a František Křelina.

---

⁴⁰ *Česká literatura od počátku k dnešku*. Red. J. Lehár. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 1998. s. 647

1.2 MORAVSKÉ VALAŠSKO V LITERATUŘE

Valašsko. Kraj, který učaroval mnohým. Nejen přírodními krásami a bouřlivou historií, ale především rázovitostí lidu, který si nadevše cení své země. Život v neúrodné hornaté oblasti na pomezí Moravy a Slovenska vždy určoval mentalitu Valachů, jejich osobité tradice i umění. „*Na Beskydech, tak jako v každé pohádce, krása a chudoba jedno jsou. Prostičká krajina, skromná a líbezná, choulí se v náručí horstva s touž přesladkou bázní, jak plachá přadlena v dutině stromu z pohádky.*“⁴¹

Pro komplexní pohled na literaturu o Valašsku je nezbytné seznámit se také s kořeny zdejšího písemnictví i s motivy, které se do něj promítly.

1.2.1 LIDOVÁ SLOVESNOST

Kulturní tradice na Valašsku má dlouhou a bohatou historii. Již od nejstarších dob zde vznikala písemná i ústní lidová slovesnost, která ve své podstatě zachovávala zvyky a tradice obyvatel tohoto regionu. Byly to původní lidové písně, říkadla, pověsti, pohádky, báje, kancionály, kroniky i divadelní hry, jenž zobrazovaly život a zvyklosti prostého valašského lidu.

Pírek (1981) uvádí, že lidové písně jsou zrcadlem života na Valašsku. Píseň byla úzce spojena s tradicemi a obřady a její témata se lišila podle funkce – vznikaly písně svatební, taneční, pijácké, žňové, ukolébavky, vánoční koledy a mnohé jiné. Rozšířené byly také zpívané balady, v nichž se často objevují motivy z portášského a zbojnického života.⁴² Lidové písně lákaly badatele ke sběratelské činnosti a zachycení historické i soudobé situace na valašském venkově. Mezi nejvýznamnější sběratele patřili František Ladislav Čelakovský (*Slovanské národní písně, II. svazek*), František Sušil (*Moravské národní písně*), František Bartoš (*Nové národní písně moravské*), František Bayer (*Radhošť*), Miloš Kašík (*Valašské tance*), František Koželuha (*Kytice národních písní moravských Valachů*) a jiní.

⁴¹ GLAZAROVÁ, J. *Chudá přadlena*. Praha: Melantrich, 1947. s. 9.

⁴² PÍREK, Z. *Valašsko literárníma očima*. Vsetín: Okresní pedagogické středisko, 1981. s. 8-9.

Valašské bájesloví, pohádky i pověsti popisuje Bedřich Slavík v *Písemnictví na moravském Valašsku* (1947). Mezi nejčastější motivy v lidovém bájesloví patří dle Slavíka hora Radhošť, která byla od pradávna považována za sídlo boha úrody a pohostinství Radegasta. V bájích se vypráví o oslavách a obětech na jeho počest. Tyto pak podle pověstí skončily až příchodem Konstantina a Metoděje, kdy byla socha Radegasta vyvrácena.

Valašské pohádky se v mnohém neliší od pohádek z jiných moravských regionů. Popisují vítězství dobra nad zlem a oslavují odvahu, hrdinství, pravdu a spravedlnost. Mimo obvyklých pohádkových postav v nich často vystupují také bytosti typické pro tento region – zábabončata, mory, lulkyně, světloňoši, hůkalky a jiné.

Valašské pověsti se nejčastěji vážou k památným místům regionu, k hoře Radhošti, Pustevnám, Čertovým a Pulčínským skalám. Do pověstí se promítla především rázovitost Valašska – tajuplná příroda a tvrdý život místních lidí. Chudoba, neúrodnost oblasti a nedostatek hmotného zajištění do nich vnášejí obzvláště motivy pokladů a touhy po bohatství.

Pověsti a pohádky se až do 19. století zachovávaly především v ústním podání. Postupně však byly zachycovány do knižní podoby. Slavík (1947) uvádí, že první sbírku povídek o Valašsku vydal Matěj Mikšíček roku 1843. Jedná se o čtyři svazky nazvané *Sbírky pověstí moravských a slezských*.⁴³ Šuleř (1994) považuje za nejvýznamnější sběratele valašské lidové slovesnosti Beneše Metoda Kuldu, Františka Bayera a Václava Tilleho.⁴⁴ Kulda, jenž se na Valašsku léčil s plicní chorobou, si během pobytu zapisoval místní lidové pohádky i pověsti, které pak vydal ve sbornících *Moravské národní pohádky a pověsti z okolí rožnovského* a *Národní pověry a obyčeje v okolí rožnovském*. Stejně jako Kulda, také Tille byl na Valašsku pouhým návštěvníkem. Motivy místní lidové slovesnosti zpracoval do badatelské práce *O studiu lidu a pohádek*. Ze stejné oblasti pak čerpal i ve sborníku *Povídky, jež jsem sebral na Moravském Valašsku*. O sběr valašských pověstí a pohádek se zajímali také místní rodáci, například rožnovský učitel F. Bayer. Jeho nejcennějším dílem jsou dva svazky *Valašských národních pohádek a pověstí z okolí Rožnovského*. Ze své a Kuldovy sbírky pořídil také výbor nazvaný *Valašské národní pohádky*.

⁴³ SLAVÍK, B. *Písemnictví na moravském Valašsku*. Olomouc: R. Promberger, 1947. s. 21.

⁴⁴ ŠULEŘ, O. *Paměť domova*. Opava: Optys, 1994. s. 172-174.

1.2.2 NÁMĚTY A POSTAVY VE VALAŠSKÉ LITERATUŘE

Souhrn motivů a postav podává Pírek ve *Valašsku literárníma očima* (1981). Mezi nejčastější motivy regionální prózy i poezie patří podle autora valašská příroda a hory. Zelené pastviny a louky, které jsou rozesety po malebných kopcích a vklíněny mezi hluboké lesy, okouzly každého, kdo tento kout Moravy navštívil. Oblé vrcholky Beskyd inspirovaly mezi jinými i básníka Metoděje Jahna. Jak silná tato inspirace byla, dokazuje Jahnova báseň *Valašsko (Písně rodného kraje)*:

*Na chlumu kopce zrána stoje
přehlížím dálné pásmo hor,
naslouchám, jak tam z lesní chvoje
tajemný vane rozhovor.*

*Údolí, hory v dálku běží,
rubiska vonná, paseky,
pryskyřící a rosou svěží
dýchá ten prostor daleký.*

*Ej, to je kraj můj milovaný,
krása je v něm a boží klid,
kde má své rolky, chudé stany
dobrý můj a tak bystrý lid.*

*Sotva tě shlédnu, země drahá,
radostí se mi zvlíní hrud',
po klobouku že ruka sahá –
Valašsko moje, zdrávo bud'!...⁴⁵*

---

⁴⁵ JAHN, M. *Písně rodného kraje*. Olomouc: R. Promberger, 1946. s. 24.

Kromě krásné přírody zobrazovali autoři často život Valachů. Protože se jedná o chudý region, jsou častými postavami obyčejní lidé – horalé, pastevci, tkalci, dřevorubci. Jejich každodenní život inspiroval mnohé autory, ať už ty místní jako byli například Bohumír Četyna (trilogie *Velká ráztoka*) a Čeněk Kramoliš (*Život na horách, Moravská babička*), nebo i ty, kteří na Valašsko pouze zavítali. Mezi tyto spisovatele patří mimo jinými Jarmila Glazarová (*Chudá přadlena*) nebo Lev Blatný (*Povídky z hor*).

Autory zaujal také život valašských dětí. Zobrazovali především dětské hry, pohádky i písničky. Mezi takovéto spisovatele můžeme zařadit například autorku kroniky *Dům otcovský* Marii Hovořákovou, která podala obraz jednoho roku v životě valašských dětí. Šestidílný autobiografický román *Gabra a Málinka* Amálie Kutinové popisuje osudy valašských děvčat ve Štítné nad Vláří a později ve Valašském Meziříčí. „Vážené shromáždění! Sešly jsme se, abychom oslavily konec školního roku, konec kvarty, konec dětských let. Mnohé z nás jistě opustí tento krásný valašský kraj, úrodný hlavně na krásu přírody, pěkné ogary a zemňáky. Budiž čest a sláva škole, že nás tak krásně o všem poučila, a pro její čest a slávu, pro čest a slávu ogarů a dobrých zemňáků, jezte, cěrky, placky.“⁴⁶

Častými postavami ve valašské literatuře jsou také zbojníci a portáši. Nejslavnější z nich jsou zbojníci Ondráš a Juráš. Ti se objevují v dílech Františka Slámy (*Pán Lysé hory*), Vojtěcha Martínka (*Romance o Ondrášovi* ve sborníku *Větvky jalovcové*) nebo Čeňka Ostravického (*Píseň o Ondrášovi*). Postava Ondráše se objevuje také ve *Slezských písních* Petra Bezruče.

Také historická tematika je v regionální literatuře hojně zastoupena. Zaměřuje se především na 17. a 18. století, kdy se na Valašsku odehrálo mnoho povstání a rebelií. Mezi autory, kteří využili bouřlivého období ve valašských dějinách patří Čeněk Kramoliš (*Vězením a vyhnanstvím, Za bouře a blesků, Valašská vojna* aj.), Josef František Karas (*Valdštýnův tábor, Pod kosou* aj.), Bohumír Četyna (tetralogie *Hukvaldské rebélie*) a mnozí jiní.

---

⁴⁶ KUTINOVÁ, A. *Gabra a Málinka – 5. díl*. Ostrava: Sfinga. 1991. s. 153.

1.2.3 MÍSTA SPJATÁ S VALAŠSKOU LITERATUROU

Když se řekne Valašsko, vybaví se nám většinou zaoblené horské hřbety a sametově zelené louky. Tento region je však velmi různorodý. Přírodu zde po celá století ovlivňoval specifický způsob lidského hospodaření. Do dnešních dnů se zachovaly doklady bohatého valašského života – architektura, nářečí, hudba i literatura.

Vladimír Kovářík v *Literárních toulkách Moravou* (1978) uvádí seznam valašských míst, která jsou spojená s literární činností a která zaujala autory natolik, že jim byla inspirací pro jejich básnická i prozaická díla. Přímo na oblast Valašska je pak zaměřena již zmíněná monografie Pírka (1981).

Jedním z nejsevernějších měst Valašska je Frenštát pod Radhoštěm – rodiště dvou nadaných básníků, Josefa Kaluse a Františka Horečky. O literární tvorbě Josefa Kaluse, který pocházel z rozvětvené tkalcovské rodiny a poezii se začal věnovat až během svého dlouholetého učitelského působení v Čeladné, se podrobněji pojednává níže. František Horečka, povoláním také pedagog, se zabýval především národopisnou prací. Kromě národopisných studií a veršů, jenž publikoval v různých časopisech, vydal také sbírky valašských pohádek *Když rozkvétá kaprad'* a *Kouzla noci svatojánské*, povídky *My z hor* a jiné práce. Z historie Frenštátu a jeho okolí čerpal v próze *Krajina černá lesem* také Bohumír Četyna. Rodné město svých rodičů, Frenštát pod Radhoštěm, často navštěvovala Božena Benešová, která pak valašské motivy zúročila v mnoha svých povídkách a ve sbírkách *Kruté mládí* a *Myšky*. Ve Frenštátě také pobýval Petr Bezruč, jenž svůj vztah k tomuto městu promítl do básně *Město pod Radhoštěm*. Na své toulky Valašskem odsud vyrážela také Jarmila Glazarová. Materiál nasbíraný v okolí pak uspořádala do knihy *Chudá přadlena*. O Valaších si v *Chudé přadleně* poznamenala toto: „Uprostřed nádhery lesů, uprostřed pryskyřičných vůní a oblaků ozonu vyrůstá horalský lid, který je z části tak krásný: štíhlý a pevný jako topoly, urostlý a ohebný jak rákos. A z části, nepoměrně větší, nalomen od kolébky, nikdy syt a nikdy zdrav.“ (1947)⁴⁷ Nedaleká Javořina se pak stala dějištěm její balady *Advent*.

---

⁴⁷ GLAZAROVÁ, J. *Chudá přadlena*. Praha: Melantrich, 1947. s. 33.

Pouze deset kilometrů na východ od Frenštátu se rozkládá obec s lázeňskou tradicí Čeladná. Zde působil jako pedagog po pětatřicet let básník Josef Kalus. Kovářík (1978) uvádí, že Kalus, kterého ovlivnila především tvorba Vrchlického a Sládka, začal své básně publikovat v různých moravských časopisech. Svou první sbírku *Písně* pak vydal vlastním nákladem. „*Byla to knížečka pěkně upravená, vytištěná na žlutorůžovém papíře. Obsahovala více než sto básní.*“⁴⁸ Kalus je však autorem také mnoha jiných sbírek, za všechny jmenujme například *Valašská svatba* a *Valašské romance a balady*. Do Čeladné za ním přijížděli jeho přátelé – Zikmund Winter, Božena Benešová, Karel Václav Rais, Vilém Mrštík a jiní. O pobytech jeho hostů na Valašsku vypráví posmrtně vydané *Vzpomínky*.

Dalším z umělecky významných míst severního Valašska jsou Trojanovice, rodiště bratří Strnadlů. Bohumír Četyna, vlastním jménem Bohumír Strnadel, je autorem trilogie *Velká ráztoka*, jejíž části *Drvaři*, *Ráztoka* a *Zlatobýl* se odehrávají přímo v Trojanovicích. O dějinách obce vydal také několik národopisných statí, které vyšly v časopise *Naše Valašsko*, a soubor črt *Hory a lidé*. S Josefem Rekem pak vydal sbírku lidových písní *Trojanovice zpívají*. Mladší bratr Josef Strnadel pak vydal sbírky lyrizujících vzpomínek (*Rok pod horami*, *Vyhnal jsem ovečky až na Javorníček*, *Černá slza*).

Významnou inspirací bylo autorům město, kde se mísila nedotčená příroda s bohatou kulturní tradicí – Rožnov pod Radhoštěm. Místo hojně navštěvované turisty, kde, jak uvádí Kovářík (1978), od roku 1923 začalo vznikat Valašské muzeum. Kromě rekonstrukce původních valašských staveb a jejich interiéru se zde od založení pořádala vystoupení různých folklórních souborů a výstavy lidového umění.⁴⁹

Mezi autory, kteří se k tématice Rožnova a jeho okolí mnohokrát obraceli, patří místní rodák Čeněk Kramoliš. Život v Rožnově, ať už současný nebo minulý, zachytil Kramoliš v dílech *Obrázky z Valašska*, *Rožnovský okres*, *Ze zašlých dob na Valašsku*, *Oživení mrtvých*, *Moravská babička*, *Valašská vojna*, *Za bouře a blesků* nebo *Vězením a vyhnanstvím*. O Rožnově také publikoval nespočetně historických článků, z nichž některé byly později vydány knižně. Jejich seznam uvádí Bedřich Slavík v monografii *Čeněk Kramoliš* (1936).

⁴⁸ KOVÁŘÍK, V. *Literární toulky Moravou*. Praha: Albatros, 1978. s. 268.

⁴⁹ Tamtéž. s. 256.

Jmenujme alespoň některé z nich – *Studie o obecním úřadě před sto lety; Seznam purkmistrů, rychtářů a spolupředstavených; O poddanských poměrech v 17. století; O správě v 17. a 18. století* a mnohé jiné.⁵⁰

Čeněk Kramoliš však nebyl jediným autorem, který ve svých dílech popisoval Rožnov pod Radhoštěm. Slavík (1947) řadí mezi autory, jenž byli tímto městem inspirováni také Františka Bayera, Beneše Metoda Kuldu, Václava Tilleho, Františka Sušila a Metoděje Jahna.⁵¹ První tři autory – Bayera, Kuldu a Tilleho, pojila s tímto městem především sběratelská činnost. Jak již bylo uvedeno v kapitole o lidové slovesnosti, všichni tito autoři vydali několik pohádkových souborů, jenž úzce souvisely s rožnovským okresem. František Bayer, místní rodák, se kromě sběru pohádek věnoval také činnosti národopisné a vytvořil několik článků a statí s aktuální tematikou regionu. Taktéž sesbíral písně z Rožnova a jeho okolí a souborně je vydal pod názvem *Radhošť*. Slavík (1947) dále uvádí, že Metoděj Jahn, který v Rožnově žil v letech 1919-1942, usiloval o ‚postižení všech podmínek krajových, jež vytvářejí povahu lidu‘.⁵² Svět místních obyvatel zachytil Jahn ve sbírce *Horští lidé a jiné povídky*, později rozšířená pod názvem *Horská srdce*. Během jeho pobytu v Rožnově vznikl také Jahnův poslední román *Slunečná paseka*, ve kterém zůstal opět věrný valašské tematice.

Na mnoho autorů také silně zapůsobilo nedaleké Valašské Meziříčí. Kovářík (1978) uvádí, že toto město bývá nazýváno také ‚valašskými Athénami‘ a to především pro velký rozvoj kultury a vzdělání v druhé polovině 19. století. Podle Kováříka mělo vliv na vysokou koncentraci spisovatelů v Meziříčí založení prvního valašského gymnázia roku 1871, které většina místních autorů navštěvovala.⁵³ Roku 1865 se zde narodil významný valašský básník a prozaik Metoděj Jahn. Město a jeho okolí ho inspirovalo jak v poezii (*Písně rodného kraje*), tak také v próze (povídky *Stopy v rosách*, *Tvrký život* a jiné). Místním rodákem byl také Adolf Bogner, autor, který ve svých dílech využíval bohatost lidového jazyka. Z jeho pera jmenujme povídkové soubory *Z rodného kraje* a *Z valašských kútů*, dále pak divadelní hry *Hlupý Janek*, *Pytlák Martin*, *Hanák a Valach* a jiné. Meziříčské nářečí využíval ve své povídkové a fejetonové

⁵⁰ SLAVÍK, B. *Čeněk Kramoliš*. Olomouc: R. Promberger, 1936. s. 98.

⁵¹ SLAVÍK, B. *Písemnictví na moravském Valašsku*. Olomouc: R. Promberger, 1947. s. 23-29.

⁵² Tamtéž. s. 337-339.

⁵³ KOVÁŘÍK, V. *Literární toulky Moravou*. Praha: Albatros, 1978. s. 250.

tvorbě také další z rodáků – spisovatelů Jan Osyka. Své místo má mezi autory zobrazujícími tento kout Valašska také Jaroslav Nečas. Kromě básnických sbírek *Osikový list* a *Vítr a křídla*, se věnoval také próze pro děti. Vytvořil několik pohádkových knih, například *Pohádky zpod Beskyd*, *Valašské pohádky*, *Příběhy ze slunečné zahrady* a jiné. Životem ve velkoměstě se po mnoho let inspiroval meziříčský rodák, básník a prozaik František Kropáč. K valašské tematice se pak vrátil až ve svých předválečných sbírkách *Pohoří na severu* a *Studně pod hvězdami*. Ve Valašském Meziříčí také studovala a později zde situovala pět dílů románu *Gabra a Málinka* spisovatelka Amálie Kutinová. Vzpomínky na své dětství v malé vesnici nedaleko Valašského Meziříčí využil Josef Ondryáš v humoristické dědinské kronice *Kotlina nad bučinou*. Z místního prostředí také čerpal inspiraci František Sokol Tůma, který zde v letech 1893-1894 řídil časopis *Radhošť*. Valašské motivy pak použil v povídkách (*Sudiči*, *Soucít*), románech (*Valašská světice*, *Literní učitelka*) i divadelních hrách (*Pasekáři*, *Staříček Holuša*). Také Josef František Karas, jenž dvanáct let žil v Hutisku pod Soláněm, často navštěvoval Valašské Meziříčí. V letech 1911-1914 zde pak redigoval týdeník *Palacký*. Z historie města vytěžil povídky *Portášské historie* a román *Valašská vojna*.

Nebyla to však jen větší valašská města s bohatým kulturním životem, která inspirovala a ovlivňovala autory v jejich tvorbě. Mnoho básníků i prozaiků spojilo své dílo s polozapomenutými vesničkami a osadami.

V Zašové, ležící na půl cesty mezi Rožnovem pod Radhoštěm a Valašským Meziříčím žil spisovatel Metoděj K. Bystřický (vlastním jménem František Ireneus Drda), autor valašských próz *Za hlasem srdce*, *Figurky zpod Radhoště* a jiné. V Zašové také v letech 1887-1901 působil Metoděj Jahn. Motivy z místního prostředí využil v některých povídkách vydaných souborně ve sbírkách *Z temných i světlých cest*, *Zapadlé úhory* a *Údolím života*.

Obec Zubří a odboj dělníků z místních panských hamrů zobrazil v románě *Bratři Doliňáci* Čeněk Kramoliš.

Malá víska Komárovice u Kelče se stala předlohou románu *Selský práh* spisovatele Metoděje Jahna.

Dalším z míst, které se promítlo do literatury, jsou Staré Hamry, obec na pomezí Valašska a Ostravska. Ta je spojena s baladou Petra Bezruče *Maryčka Magdónova*.

Obec Velké Karlovice a její okolí v údolí Horní Bečvy je dějištěm několika povídek ze souboru *Vyhnal jsem ovečky až na Javorníček* Josefa Strnadla. Do tohoto prostředí také situoval František Sokol Tůma svou trilogii *Lapači*. Válečný příběh *Polévka matky Krovozové* ve sbírce Jana Drdy *Krásná Tortiza* se odehrává částečně ve Velkých Karlovicích a také na svazích blízkého Soláně.

Kovářík (1978) považuje Soláň za jedno z nejkrásnějších a nejznámějších míst v Beskydech. Dle autora byl z těchto důvodů častým sídlem spisovatelů a umělců.⁵⁴ Vznikla zde kniha *O zbojníkách a pokladech z moravského Valašska* místního rodáka, malíře Jana Kobzáně. Na Soláni také žili manželé František a Marie Podešvovi. Malíř a spisovatelka, oba zachycovali život na Valašsku. Podešvová tyto motivy ztvárnila v dílech *U nás na kotárech*, *Poslední rok*, *Kam vede cesta* a jiné. Srovnání dětství v Beskydech a v Praze podává knížka *Zuzajda a Jurajda*.

Do prostředí nedaleké obce Halenkov jsou umístěny děje povídek *Judita* a *Nedobrý* místního rodáka, spisovatele Bedřicha Konaříka-Bečvana a také povídka *Vl'k Krampotů* Jana Misárka Slavičinského. Misárek proslul obzvláště pečlivým zachováním valašského jazyka. Petr Halenkovský uvádí ve sborníku *Od ogarů po staříčky* (1999) původní verzi Misárkovy povídky: „*Mach po skříčce z Bazalů šel rovnou do hospody. Píl, až sa hory zel'eňaly, a stvářál jak bezrozumý. Posotřcál dvoma obrajtama, a drába, co sa vrácal z posílky od myslivca a zastanúl sa ich, mjágnúl stoličkú po lebeni, až ho okrvavíl. Nabančaci ešče obrajtom, co do nich vl'ézlo, dál sa do kyt.*“⁵⁵

Dalším z míst, které se objevuje ve valašské literatuře, je město Vsetín. Pírek (1981) považuje za autory inspirované tímto koutem Valašska Jana Misárka-Slavičinského, Jana Petrusa, Matouše Václavka, Rajmunda Habřinu, Josefa Františka Karase a Čeňka Kramoliše.⁵⁶ Vsetínský rodák Misárek zachytil místní poměry a především zdejší nářečí v próze *U Křúpalů*. Rodákem byl také Jan Petrus, který v humoreskách a povídkách (*Májové blesky*, *Trampoty študiósa Čágánka*, *Ogaři a děvuchy* aj.) a románech (*Přetržená vlákna* aj.) zachytil život na Valašsku. Narozdíl od těchto dvou prozaiků, zaměřil

⁵⁴ KOVÁŘÍK, V. *Literární toulky Moravou*. Praha: Albatros, 1978. s. 264.

⁵⁵ MISÁREK-SLAVIČÍNSKÝ, J. *Vl'k Krampotů*. In: *Od ogarů po staříčky* - 5. a 6. díl. Sestavil Petr HALENKOVSKÝ. Vsetín 1999. s. 32.

⁵⁶ PÍREK, Z. *Valašsko literárníma očima*. Vsetín: Okresní pedagogické středisko, 1981. s. 21.

se Matouš Václavek na místní folklór a slovesnost. Kromě několika knih sesbíraných pohádek a pověstí, vydal také několik odborných historických knih o Vsetínsku – *Dějiny moravské, Moravské Valašsko, Dějiny města Vsetína a okresu vsatského*. Silným motivem v regionální literatuře je také pohnutá a dramatická historie Vsetína, obzvláště pak období valašských rebelií za třicetileté války. Toto téma zpracovali ve svých dílech například Rajmund Habřina (drama *Stráž* a román *Adam z Víckova*), Josef František Karas (*Valdštýnský tábor, Pod kosou*) a Čeněk Kramoliš (*Za bouře a blesků*).

Náměty z okolí obce Seninka u Vsetína zachytila ve svých románech *Dvojí tvář* a *Rod Vlhů* autorka Marie Hovořáková. Inspirací jí byl také život zdejších dětí, který promítla do již zmiňované kroniky *Dům na vsi*, a místní lidové písně, na jejichž motivy vytvořila pohádkovou knihu *Písničky vyprávějí*.

K Pulčinským skalám se kromě mnoha valašských pověstí vztahuje také črta Svatopluka Čecha *Hovor listí* obsažená ve sbírce *Povídky, arabesky a humoresky*.

Na nejzápadnějším okraji Valašska se rozkládá krajské město Zlín. Ve vsi Mladcová, která se později stala jednou z částí Zlína, se narodil moravský folklorista František Bartoš. Kromě teoretických prací o zdejších nářečích, zpracovaných do *Dialektologie moravské*, se také věnoval sběru lidové slovesnosti. Významné jsou především tři sbírky písní (*Nové národní písně moravské, Národní písně moravské v nově nasbírané, Národní písně moravské*), jenž vytvořil spolu s mnohými spolupracovníky, například s Leošem Janáčkem.

Po roce 1948 vznikaly o Zlíně především prózy oslavující industrializaci města spojenou s předáním obuvnických továren do rukou pracujícího lidu. Mezi taková díla patří například *Botostroj* a *Bez šéfa* spisovatele T. Svatopluka nebo *Lidé na křížovatce* Marie Pujmanové.

V nedalekých Slušovicích se narodil další z místních prozaiků, Miloslav J. Sousedík. Jeho romány se odehrávají především v Beskydech a také na svazích Javorníků. Právě trilogie z tohoto prostředí (*Paprádná nenaříká, Fujary volají na grůň, I kamenitá země zpívá*) se stala předlohou pro filmové zpracování *Děvčica z Beskyd*.

Nejjihnější část Valašska je nazývána Luhačovickým zálesím. Kovářík (1978) uvádí, že v této oblasti jsou kromě vlivů valašské kultury patrné i vlivy slovácké a taktéž hanácké.⁵⁷ Místní tradice, zvyklosti a lidovou slovesnost zachytil v monografii *Luhačovické zálesí* rodák z nedalekých Pozlovic Antonín Václavík. Velmi autenticky pak v románu *Strašidla* zachytil poměry na slavičinském a luhačovickém panství v pobělohorské době Josef František Karas. Námět pro tento román čerpal autor z ústního podání obyvatel, kteří si příběh o posledním čarodějnickém procesu v tomto kraji předávali po generace. „A byla to ona. Prostovlasá, rozchloupaná jakoby utekla z tuhé pŕtky, okrvavělá a roztrhaná, běžela co nohy stačily, občas vykřikla úzkostně, zvedla holá ramena, prosila o smilování, ale marně, lítice hnaly ji přímo k ohni a nemohla uhnout napravo, na levo, tu i tam ji zastihl kámen prudce mrštěný, až zavravorala a klopýtla jako opilá.“ (Karas, 2004)⁵⁸

Oblast kolem Vlárského průsmyku byla již od nepaměti jedním z míst, kudy na Moravu při svých nájezdech vnikali Tataři, Turkové i Kuruci. Pohnutá a krvavá historie tohoto koutu Valašska inspirovala Čeňka Kramoliše k trojici románů, které se odehrávají na brumovsku, slavičinsku a valašskokloboucku. Jedná se o romány *Strážcové hor*, *Rychtář Šoman* a *Hraničářští hrdinové*. Nedaleká osada Ploština, vypálená za druhé světové války nacisty, se pak stala dějištěm románu *Smrt si říká Engelchen* Ladislava Mňacha.

Nejen města a vesnice jsou spojena s valašskou literaturou, často zmiňovanými místy jsou také hory. Prvenství v této kategorii jistě patří hoře Radhošti, která je také jedna z neznámějších na Valašsku. Váže se k ní nespočetně mnoho pověstí a legend. Slavík (1947) uvádí, že motiv Radhoště se vyskytuje téměř u všech sběratelů valašských pohádek a pověstí, například u Petra Martina, Matěje Mikšíčka, Beneše Metoda Kuldy a Františka Horečky.⁵⁹ Pověsti o Radhošti a jeho okolí pak do románové podoby zpracoval Bohumír Četyna. Příběh, zasazený do 17. století a vyprávěný Martinem a Pavlínou Košárkovými, nese název *Stříbrný obušek*. Radhoštské pověsti se také v různých modifikacích vyskytují v mnoha vlastivědných a národopisných statích. Mezi ty nejvýznamnější můžeme zařadit práce Františka Horečky

⁵⁷ KOVÁŘÍK, V. *Literární toulky Moravou*. Praha: Albatros, 1978. s. 241.

⁵⁸ KARAS, J. F.. *Strašidla*. 2. vyd. Slavičín: Město Slavičín, 2004. s. 214.

⁵⁹ SLAVÍK, B. *Pisemnictví na moravském Valašsku*. Olomouc: R. Promberger, 1947. s. 42-47.

(*Kniha o památném Radhošti, Radhošť v umění*), Jiřího Felixe (*Frenštátský okres*), Vojtěcha Martínka (*Vážný památník starých věků*), Dušana Jurkoviče (*Pustevně na Radhošti*), Jana N. Poláška (*Radhošť v národních písních našich*) nebo Rajmunda Habřiny (*Mohyla dávnověku*). Také v poezii lze najít stopu Radhoště – na jeho tajuplnou minulost odkazuje například Svatopluk Čech v básních *Moravě* (sbírka *Jitřní písně*) a *Radhošťská дума*. Zmiňuje se o něm i Jan Kollár ve znělce ke *Slávy dceři* nebo Antonín Přibyl v básni *V mlhách na Radhošti*.

Také Čeněk Kramoliš poukazuje v některých svých vlastivědných pracích na historický a kulturní význam Radhoště. Jedná se například o příspěvek do kalendáře *Moravan Kaple na Radhošti*, svazek *Rožnovský okres* pro Vlastivědu moravskou nebo črta *Poslední poustevník na Radhošti* ve *Věstníku krajinské výstavy moravskoslezského Pobežkydí ve Frenštátě pod Radhoštěm*. Motiv Radhoště dokázal však také umně využít ve svých prozaických dílech. O kameni, které byl z Radhoště vylomen a použit při stavbě Národního divadla vypráví povídka *Základní kámen k Národnímu divadlu* (v souboru *Ze zašlých dob na Valašsku*). Pověst o dírách na Radhošti zakomponoval pak Kramoliš do knihy *Vězením a vyhnanstvím*. „*Jednúc, už temu musí byt' hrubě dávno, umřel na Bečvě jakysi vdovec Machýček a zanechal malého synka Vaška. Co s ogarem desetiletým? Na službu byl ešče mladý, tak si ho vzál k sobě jeho strýc, třeba měl krdel svojích drobných dětí. Ale žena jeho hubovala deň co deň, že musí živit cuzího a že nemajú ani dost' jídla pro svoje děti. Dyž tego frflání bylo moc, že hospodárovi šla z tego hlava kolem a žalúdek sa mu obracál, povědál si: ‚Pane Bože, dám ho v tvoje ruky!‘ Vzal milého synka, pověsil mu na rameno reznú kabelu s chlebem a pravíl, že půjdú sa podívat do d'úr v Radošči, esli tam nenájdú poklad, co sa o něm v pohádkách vykládá. Ogar byl rád a s chuťou šel.*“ (Kramoliš, 1932)⁶⁰

Také Lysá hora, nejvyšší vrchol Beskyd, si našla svou cestu do literatury. Objevuje se například v básních Petra Bezruče.

---

⁶⁰ KRAMOLIŠ, Č. *Vězením a vyhnanstvím*, 3. díl: *Valašská epopej*. Olomouc: R. Promberger, 1932. s. 128.

1.2.4 VÝZNAMNÍ REGIONÁLNÍ AUTOŘI

O Valašsku a na Valašsku psalo mnoho autorů. Někteří z nich překročili svými díly pomyslnou literární hranici regionu, jiní zůstali známí pouze místním čtenářům. Koncem 19. století kulminoval na Valašsku zájem o národopisnou práci spojený se snahou spisovatelů zachytit reálně mizící prvky venkova. Vznikalo tak mnoho děl, kvalitativně velmi rozdílných, ale přesto se společným cílem – podat obraz tohoto rázovitého kraje a ukázat jeho přírodní a kulturní bohatství. Je téměř nemožné podat v této práci přehled všech těchto autorů, proto jsme vybrali ty, kteří bývají všeobecně považováni za nejvýznamnější.

Básníkem Valašska a vyznavačem romantického idealismu byl pedagog Josef Kalus (1855-1934). Celý svůj život prožil na Moravě – ve Frenštátě pod Radhoštěm, Staré Bělé a Čeladné. Inspirován valašskou přírodou, četbou a historií národa vstoupil do literatury jako autor lidových básní oslavujících krásu života a kouzlo kraje. Svě básně publikoval v mnoha periodikách; významná byla především jeho spolupráce s *Osvětou*. Zde byla také poprvé zveřejněna *Valašská svatba*, kterou zahájil řadu cyklů o rodném regionu (*Valašské romance a balady*, *Valašské figurky*, *Na jahodách* a jiné). Slavík (1947) hodnotí jako nejzdařilejší autorovu knihu *Oblaky*. Na měnicí se hře mraků podle něj Kalus zachytil život – všední práci, námluvy, radosti i starosti. Obzvláště vyzdvihuje autorův osobitý pohled na krajinu a citovou lyrizaci.⁶¹

Jan Misárek-Slavičinský (1861-1932), původem ze Vsetína, obohatil valašskou literaturu o tři výrazné prózy – *Vi'k Krampotů*, *U Křupalů* a *Na schodě*. Je pro ně typická trefná charakteristika venkovských postav, původní valašské nářečí a jemný humor. Šuleř (2007) cituje názor básníka a novináře Jiřího Mahena na povídku *Vi'k Krampotů*: „*Považuji toto dílo pořád za nejlepší moravskou povídku a možná, že je to jedna z nejlepších povídek českých vůbec.*“⁶²

Ikonou Valašska a jedním z nejpřednějších regionálních autorů byl Čeněk Kramoliš (1862-1949). O životě a literárním díle Čeňka Kramoliše dále podrobněji pojednávají následující kapitoly.

⁶¹ SLAVÍK, B. *Písemnictví na moravském Valašsku*. Olomouc: R. Promberger, 1947. s. 273.

⁶² ŠULEŘ, O. *Laskavé medailony*. Ostrava: Repronis, 2007. s. 102.

Dalším z řady významných místních autorů je prozaik a básník Metoděj Jahn (1865-1942). Také Jahn působil celý život na Valašsku - narodil se ve Valašském Meziříčí, jako pedagog působil v Zašové, Komárovicích u Kelče a v Rožnově pod Radhoštěm, kde žil až do své smrti. Šuleř (2007) uvádí, že Jahn vstoupil do literatury jako devatenáctiletý s naivní představou venkova a nadšením pro přírodu a lid. Jeho první povídkové sbírky (*Z temných i světlých cest, Nevzešlo ráno, Večerní stíny, Zapadlé úhory* a jiné) jsou však velmi pesimistické a vyjadřují Jahnovo rozčarování z reality venkova, z bídy, chudoby a nikdy nekončící práce.⁶³ Zhoršující se vztahy mezi obyvateli venkova a lidský egoismus zobrazil Jahn ve svém nejlepším románu *Selský práh*, ke kterému ho inspirovalo prostředí Komárovic. Rafaj (1979) považuje toto dílo za nejucelenější Jahnovu práci a řadí ho také do čela prózy s tematikou Valaška. Zdůrazňuje především jednotlivé prvky, které vytvářejí jeho uměleckou kvalitu – realistické zpracování, aktuálnost tématu, výstižná charakteristika postav a užití dialektu v kombinaci se spisovným jazykem.⁶⁴ „*Tomek se chvíli vzpíral tomu všemu, ale najednou pocítil, že je poražen tvrdým zákonem života, kterým je určeno, aby vytrpěl za to, co provinil. A tu jako nejtěžší trest naň dolehlo pomýšlení, že nebude mít potomka – nejtěžší rána pro sedláka.*“ (Jahn, 1966)⁶⁵ Poté, co Jahn podal kritický a pochmurný pohled na soudobou moravskou vesnici, navazuje již vlídnějšími pracemi – románem *Slunečná paseka*, sbírkami *Ráj a jiné povídky, Horští lidé, Jarní píseň*. Kromě beletrie se Jahn věnoval také poezii. Jeho básně byly posmrtně uspořádány do čtyř cyklů (*Valaško, Beskydy, Z balad, Idyly z hor*) a vydány souborně pod názvem *Písňe rodného kraje*.

Autorem, který na Valašsku mnohá leta žil a věnoval mu nespočetně literárních děl, je tišnovský rodák Josef František Karas (1876-1931). Poté, co působil v Brně a na Ostravsku, přišel Karas v roce 1911 do Valašského Meziříčí. Redigoval zde pokrokový týdeník *Palacký* a zároveň sbíral materiály pro svá prozaická díla. V roce 1914 přesídlil na Hutisko, kde v činorodé práci žil až do roku 1926. Šuleř (1994) uvádí, že Karas celkem vytvořil více než 140 beletristických prací různé kvality. Převažuje v nich především historická

⁶³ ŠULEŘ, O. *Laskavé medailony*. Ostrava: Repronis, 2007. s. 39.

⁶⁴ RAFAJ, O. *Portréty*. Ostrava: Profil, 1979. s. 46.

⁶⁵ JAHN, M. *Selský práh*. Ostrava: Profil, 1966. s. 282.

tématika. Šuleř hodnotí Karasovy prózy jako pečlivé, faktograficky opřené o důkladně prostudované prameny, pod nimiž se ale často skrývá pouhý popis dějů bez umělecké složky.⁶⁶

Dalším valašským rodákem, který se věnoval literární práci, byl Bedřich Konařík-Bečvan (1878-1944). Narozen v Halenkově, stal se po studiích knězem. Brzy se však začal věnovat ústavní protialkoholické léčbě – vedl léčebnu ve Velkých Kunčicích a vydal řadu materiálů s tematikou abstinence. Po roce 1918 působil také ve funkci poradce protialkoholního referátu ministerstva zdravotnictví. Svým literárním přízviskem ‚Bečvan‘ se podepsal Konařík na radu Františka Sokola-Tůmy poprvé pod povídkou *Hevička*. Šuleř (2007) hodnotí Konaříkovy prózy jako námětově originální, avšak bez výjimečného zpracování. Jako hlavní dva faktory ovlivňující Konaříkovu tvorbu vidí Šuleř jeho dočasné kněžské povolání a praxi v oblasti protialkoholní léčby.

⁶⁷ Právě vlastní zážitky se mu staly předlohou pro autobiografický román *Hospic u Zlaté hvězdy*, popisující prostředí protialkoholické léčebny. „*Kamaráde rume! Posledních několik hltů, a už sbohem! Na vždy! Posledně tě pohladím, naposled políbím. Děkuji ti za všechny radosti, kterých jsi mi po deset let štědře rozdával, ale už to, kamaráde, nejde dále, musíme se rozloučit. Mám ženu, mám hodné dvě děcka, škoda by bylo, aby jim táta poslední groš propil!*“ (Konařík-Bečvan, 1922)⁶⁸ Slavík (1947) považuje za námětově nejzajímavější Konaříkovo dílo sbírku povídek *Nedobry*. Vyzdvihuje především realistický popis ‚stavů nábožensky vzrušených, chorobných a místy až zruďných‘. Za takové považuje Slavík například povídky *Nedobry* nebo *Nebesky posel*.⁶⁹

Rodák z Frenštátu pod Radhoštěm, učitel František Horečka (1894-1976), se zaměřil především na národopisnou práci a kulturní osvětu v rodném kraji. Sám pak vytvořil několik básnických sbírek, dramatických i prozaických děl a knih pro děti. Významná je také jeho studie o zdejším dialektu nazvaná *Nářečí na Frenštátsku* a monografické práce o Petru Bezručovi a Josefu Kalusovi.

⁶⁶ ŠULEŘ, O. *Paměť domova*. Opava: Optys, 1994. s. 176.

⁶⁷ ŠULEŘ, O. *Laskavé medailony*. Ostrava: Repronis, 2007. s. 63.

⁶⁸ KONAŘÍK-BEČVAN, B. *Hospic u Zlaté hvězdy*. Olomouc: Eva, 1922. s. 280.

⁶⁹ SLAVÍK, B. *Písemnictví na moravském Valašsku*. Olomouc: R. Promberger, 1947. s. 357.

Důležitého významu pro regionální literaturu dosáhl také Bohumír Četyna (1906-1974), vlastním jménem Bohumír Strnadel. Rodák z Trojanovic u Frenštátu pod Radhoštěm začal po nedokončených studiích publikovat pod vlastním jménem národopisné a historické studie. Beletristické práce pak vydával pod pseudonymem. Jeho literární odkaz má široký záběr – čítá několik básnických sbírek (*Pomíjejícínost, Rybář krásy*), lyrickou prózu (*Milenci, Krajina černá lesem*), národopisné stati z okolí Frenštátu (*Trojanovice, Hory a lidé, Stopy minulosti na Frenštátsku*), sbírky povídek (*Sedmikvítek, Koliby v soumraku*) i romány. V těch se zaměřil na dvě tématické oblasti – život dřevařů na Valašsku (trilogie *Velká ráztoka – Drvaři, Ráztoka, Zlatobýl*) a selské bouře na hukvaldském panství v 17. a 18. století (tetralogie *Hukvaldské rebélie – Jednou za slunovratu, Zbojníci, Valašský vojvoda, Živly*). „V každé knížce chci říct něco nového. A práce je to těžká, svízelná. Ptají se mne, jak se píše. A já říkám: až tehdy, když se musí psát, až člověk nemůže nepsat.“ (Bohumír Četyna v rozhovoru s Oldřichem Rafajem, 1979)⁷⁰

Významným valašským beletristou byl také Miloslav J. Sousedík (1910-2003), autor trilogie *Cagálové z Popradné*. Šuleř (2007) považuje toto dílo za stěžejní v Sousedíkově tvorbě a to především pro realistické zachycení valašského života na salaších a pasekách. Vliv na čtenářskou oblibu mělo podle Šuleře také autorovo zpracování tématu – „obrazné slovo, spádný děj vyprávění a krajový kolorit bezprostředností podání“.⁷¹ Sousedík je ovšem také autorem mnoha dalších próz s valašskou tematikou, například *Dvorec u jezera* o povstání na lukovském panství nebo *Paseka mlčí* o industrializaci venkova.

---

⁷⁰ RAFAJ, O. *Portréty*. Ostrava: Profil, 1979. s. 193.

⁷¹ ŠULEŘ, O. *Laskavé medailony*. Ostrava: Repronis, 2007. s. 155.

2. ŽIVOT ČEŇKA KRAMOLIŠE

O životě a literárním díle Čeňka Kramoliše pojednává především monografie Bedřicha Slavíka. Cenným zdrojem je také Kramolišova autobiografie *Vzpomínky z učitelského a spisovatelského života*, která doplňuje Slavíkovu publikaci. Zajímavý pohled na autorovo celoživotní pedagogické a literární působení podává *Sborník literárních úvah a vzpomínek k 75. narozeninám Čeňka Kramoliše* uspořádaný Petrem Hyklem, do kterého přispělo více než 35 literátů, učitelských kolegů i Kramolišových přátel.

2.1 DĚTSTVÍ A LÉTA STUDIÍ

Čeňk Kramoliš se narodil 7. prosince 1862 v Rožnově pod Radhoštěm. Rod Kramolišů žil tou dobou na Valašsku již druhé století – první písemné záznamy o této linii pocházejí již z roku 1649.⁷² V 18. století a poté až do roku 1808 zastávali členové rodu Kramolišů funkci tzv. ‚vojvodů‘. Vojvoda byla osoba ustanovená vrchností, která dohlížela na pastýře ve svěřené oblasti a také řešila drobnější soudní pře. Post vojvody byl oceňován jednak vrchností, dané osobě však přinášel prestiž i mezi poddanými.

Bohatá historie jeho vlastního rodu a také obrozenecké a národně smýšlející prostředí v rodném domě ovlivňovalo Čeňka Kramoliše již od nejútlejšího věku. Hlavní podíl na jeho výchově měla babička Rozina Kramolišová, která byla velkou vlastenkou a vedla své vnuky k lásce k národu a Valašsku. Vzpomínky na ni se později staly Kramolišovi předlohou pro dílo *Moravská babička*.

Michal Kramoliš, Čeňkův otec, pocházel z rodiny, ve které se dědilo řeznické řemeslo. Toto povolání vykonával jak on, tak i jeho bratr František, pozdější Čeňkův poručník. Matka Anna, rozená Stučková, pocházela z učitelské rodiny. Její otec byl správcem školy v nedalekých Viganticích. Ze

---

⁷² Původní podoba příjmení Kramoliš na Valašsku byla Gramoliš. Význam tohoto příjmení lze odvodit od staročeského slova ‚gramola‘, tedy křik, hluk.

sedmi dětí, které Michalu Kramolišovi porodila, se dospělosti dožili pouze tři – Čeněk, Ota a Bohumír.

Jak bývalo tehdy zvykem v měšťanských rodinách, nastoupil Čeněk do dvojtřídní školy v Rožnově. Zde se naučil číst, psát a počítat do sta. Ve druhé třídě byli žáci také vedeni k náboženství. Třetí třída byla soukromá, pouze pro žáky, jejichž rodiče si mohli dovolit platit školné. Po zavedení povinné školní docházky byla v Rožnově roku 1871 otevřena nová pětiletá škola. Čeněk tak byl ze třetí třídy přidělen rovnou do páté na nové škole. Ve svém volné čase pomáhal doma rodičům – pásal krávu nebo ovce, soukal bavlnu, a také stejně jako každý jiný valašský ‚ogar‘ chodil chytat raky, pletl pomlázku a na jaře topil Moranu.

Po absolvování ročníků obecné školy nastoupil Čeněk na nižší gymnázium ve Valašském Meziříčí. Otec mu pronajal byt v Krásně za 12 zlatých měsíčně, kde bydlel po dva roky. Když byl v tercii, jeho otec vážně onemocněl a zemřel. Matka, která musela živit ještě dva mladší bratry, nezvládala sama vést řeznictví a celá rodina proto žila pouze ze soukání bavlny a pronájmu polí a místnosti v rodném domě. Vzhledem k této tíživé finanční situaci nemohl Čeněk nadále pokračovat ve studiu druhého stupně gymnázia. Vyšší gymnázium bylo totiž až v Olomouci a to si rodina nemohla dovolit. Na radu strýce, Čeňkova poručníka, poslala ho matka po ukončení studií v Meziříčí na učitelský ústav v Příboru. Zde dostával Kramoliš měsíčně pět zlatých zemského stipendia. Spolu s penězi od matky tak měl výdaje právě jen na ubytování a nejnnutnější stravu. Ve své vzpomínkové knize popisuje tehdejší nelehkou situaci: *„Abych vyšel, nesvačival jsem a na večeři jsem si ukrajoval malý krajíček chleba. Na podzim jsem si koupil za krejcar karlátek, dvě nebo tři jsem snědl se suchým chlebem a ostatní jsem si uschoval pro příští večeře. Hůře bylo v zimě ve studené světnici, v níž se málo topilo. ... Dal jsem na plotnu železných kamínek hrnek s vodou, osolil jsem ji, vhodil do ní půl kousku másla, nadrobil jsem si do umělé polévky tvrdého chleba a s chutí pojídal.“* (Kramoliš, 1948)⁷³ Aby sobě přilepšil a matce pomohl s financováním studií, začal ve čtvrtém ročníku pracovat. Za pět zlatých měsíčně nadepisoval adresy na obálky, které pak příborský kaplan p. Stojan rozesílal spolu s žádostí o finanční

---

⁷³ KRAMOLIŠ, Č. *Vzpomínky z učitelského a spisovatelského života*. Olomouc: R. Promberger, 1948. s. 17-18.

pomoc. Později také pomáhal s litografováním těchto dopisů. Za ušetřené dva zlaté měsíčně si pak předplatil učitelský časopis *Komenský*. Dne 19. července 1882 ukončil Čeněk Kramoliš svá studia v Příboru. Maturitní zkoušky složil s výborným ohodnocením.

2.2 UČITELSKÁ PRAXE

Po dokončení studií se Kramoliš vrátil nakrátko do rodného Rožnova. Byl rozhodnut žádat o místo podučitele na Hané. Od spolužáků slyšel o úrodném kraji se zděnými jednopatrovými školami a to ho lákalo více než hornaté Valašsko s malými dřevěnými jednotřídkami. Na základě nabídky volných podučitelských míst uveřejněných v časopise *Komenský* si vybral za své budoucí působiště Vyškovský okres. Protože neměl možnost jet se do daných škol podívat, vybral si ty obce, jejichž jméno se mu nejvíce líbilo – Nové Hvězdlice a Krásensko. Jeho žádosti bylo vyhověno a 22. srpna 1882 byl ustanoven podučitelem na dvojtřídní škole ve Krásensku.

Jaké však bylo jeho zklamání, když po příjezdu do Vyškova zjistil, že Krásensko je chudobná tkalcovská vesnice na hornatém okraji Vyškovského okresu. Dočkal se zde však natolik milého přijetí, že později nikdy nelitoval svého rozhodnutí. Protože v budově školy nebylo pro další třídu místo, musel Kramoliš vyučovat v bývalém chlévě, který byl přestavěn v učírnu. „*Vešli jsme vraty do nádvoří gruntu. Hromada urovnaného hnoje stála před prvním chlévem, z něhož zabučela kráva, jako by nás vítala. Hejno drůbeže pobíhalo po dvoře. Zašli jsme podél hnojiště ke druhým dveřím. Byly jednoduché a nepřiléhaly. Můj průvodce je otevřel. Z nevyvětrané místnosti vyrazil plesnivý vzduch. Pohled můj byl žalostný. Utíkal jsem z Valašska, abych učil v pěknějších místnostech a zdravějších, a zklamal jsem se.*“ (Kramoliš, 1948).⁷⁴ Kromě pedagogické práce pomáhal zde také vést farní matriky a spolu s nadučitelem Žáčkem obnovili v obci tradici hraní divadelních her. Kromě klasického divadla

---

⁷⁴ KRAMOLIŠ, Č. *Vzpomínky z učitelského a spisovatelského života*. Olomouc: R. Promberger, 1948. s. 34.

zorganizoval Kramoliš s bývalými žáky také několik veselých programů nazvaných ‚Večer komických výstupů‘.

Během doby strávené v Krásensku začal Kramoliš svou literární tvorbu. Stesk po rodném kraji a stejně tak dostatek volného času vnukly mu myšlenku začít psát o Valašsku. O svých literárních začátcích psal později takto: „*Nemohl-li jsem osobně do Rožnova a na Valašsko ve školním roce zajeti, rozhodl jsem se, že alespoň duševně budu s ním ve styku, a počal jsem hned roku 1884 psát povídky o Valašsku jednájící, jež byly příštího roku již otisknuty. Tím jsem tesknotu zaháněl a cítil jsem se jakoby v rodném kraji mezi milými spolurodáky.*“ (Kramoliš, 1943)⁷⁵ Zpočátku psal pouze krátké povídky s lidovou tematikou, které vycházely v různých moravských časopisech a novinách. Později se začal věnovat také historické povídce a románu. V devadesátých let během několika letních prázdnin, které trávil v rodném Rožnově, uspořádal obecní archiv a důkladně prostudoval místní gruntovní knihy a jiné dokumenty. Tyto materiály pak využil v několika svých knihách – patří mezi ně například *Obrázky z Valašska, Rožnovský okres a Drobtý z Valašska*.

Na jaře roku 1885 složil v Jičíně Kramoliš zkoušku způsobilosti pro školy obecné. Po jejím úspěšném absolvování se již mohl stát samostatným učitelem na jednotřídní škole. Protože na Valašsku nebylo v té době žádné takové místo volné a matka se znovu vdala a nejstaršího syna už do Rožnova nelákala, rozhodl se Kramoliš požádat o udělení místa opět ve Vyškovském okrese. V únoru roku 1886 byl tedy zemskou školní radou ustanoven za učitele v Marhéticích⁷⁶ u Bučovic.

V Marefích strávil Kramoliš jako pedagog celkem tři a půl roku (1886-1889). Do původně velmi chabě vybavené školy povedlo se mu opatřit mnoho nových školních pomůcek. Aby podnítl zájem o školu a její vybavení, pořádával o nedělích besídky pro rodiče a členy školské i obecní rady. Na nich jim vysvětloval důležitost vzdělání a také demonstroval nově zakoupené pomůcky – sérii přírodopisných a dějepisných obrazů nebo fyzikální přístroje. V pololetí pak uspořádal veřejné zkoušky a výstavu prací žáků. Získal si tím velkou oblibu mezi místními lidmi, kteří pak o to raději posílali děti do výuky. Kramoliš se však

---

⁷⁵ KRAMOLIŠ, Č. Co mne přivedlo k literární práci. In *Naše Valašsko*, VIII, 1943-1944, č.3. s. 103.

⁷⁶ Během Kramolišova pobytu počestěn název obce na Marefy.

nezajímal pouze o vzdělávání dětí a mládeže. Pro dospělé například uspořádal exkurzi do divadla a do zemského muzea v Brně.

Kromě psaní povídek a článků přednášel Kramoliš také každý rok v bučovickém dámském spolku Osvěta. Roku 1886 se stal jednatelem učitelského spolku Komenský, který sdružoval pedagogy ze slavkovského a bučovického okresu. Zde působil až do roku 1905, kdy se stal členem vyškovského spolku Budeč.

Roku 1889, ve věku 27 let, byl Čeněk Kramoliš jmenován nadučitelem v nově zřízené dvojtřídní škole v sousední obci, v Kloboučkách. Zde působil celkem 16 let, až do roku 1905. Ze zkušeností věděl, že je důležité vzdělávat všechny – nejen děti, ale i dospělé. Proto zanedlouho po svém příchodu do Klobouček založil obecní knihovnu, kde zdarma půjčoval knihy. V roce 1891 zřídil nedělní hospodářskou školu pro dospělé. Místo výuky se zde debatovalo o orání, setí, vláčení a o chovu dobytka. O rok později rozšířil kurz o výuku dějepisu. Další ročník však již neotevřel. Oženil se a musel se více věnovat rodině.

V roce 1892 se Čeněk Kramoliš oženil s Julií Šmídovou. Se svou nastávající, která v mládí osiřela a vyrůstala u tety v Tršicích, se před svatbou viděl pouze párkrát. „*Viděli jsme se jen šestkrát, neznali jsme dobře své povahy a volil jsem dobře. Prožíval jsem s ní šťastné manželství 50 let.*“ (Kramoliš, 1948).⁷⁷ První dítě manželů Kramolišových – syn, se narodil mrtvý. Dne 6. května 1894 se jim narodila dcera Milada, která se později provdala do Brna za akademického malíře Františka Süsra. Třetí dítě, syn Stanislav, se narodil 1. listopadu 1898. Zemřel ve věku osmi let v Rožnově na otravu z nezralého ovoce.

Stejně jako ve škole v Marefích, i v Kloboučkách pořádal Kramoliš každý rok veřejné zkoušky a výstavy prací žáků. Od roku 1896 také pořádal školní výlety pro žáky. Vedle školy vysázel spolu s dětmi na 570 ovocných stromů. Užitek z nich pak šel jak obci, tak školní radě. V místním hostinci pořádal zábavné večery, sám pak často navštěvoval divadlo v Bučovicích.

---

⁷⁷ KRAMOLIŠ, Č. *Vzpomínky z učitelského a spisovatelského života*. Olomouc: R. Promberger, 1948. s. 72.

I nadále se Kramoliš věnoval literární činnosti. Během šestnáctiletého pobytu v Kloboučkách bylo vydáno jedenáct jeho knih, napsal 118 povídek a článků do různých periodik.

Ačkoli byl Kramoliš se svým místem nadučitele v Kloboučkách spokojen, rozhodl se složit další zkoušku, která by mu poskytla možnost vyučovat na škole měšťanské. Zvolil si tyto obory: pedagogiku, český jazyk, zeměpis a dějepis. Zkoušku vykonal 9. května 1896 v Příboru a získal tak vysvědčení o způsobilosti pro vyučování na školách měšťanských. Že chtěl po letech opustit venkov, zažádal si o místo cvičného učitele v Brně. Toto místo však nezískal a zůstal tedy nadále v Kloboučkách.

V roce 1898 prodělal Kramoliš vážnou žaludeční chorobu. Léčil se několik týdnů v Karlových Varech, zhubnul o deset kilogramů. Po návratu z lázní, ačkoli ještě nebyl úplně zdravý, začal opět učit. Ještě více než rok musel držet přísnou dietu, než se úplně zotavil.

Když byla Kramolišova žádost o místo cvičného učitele v Brně již potřetí zamítnuta, hlásil se na radu školního inspektora Antonína Vorla, který ho měl v oblibě, na měšťanskou školu ve Slavkově. Kramoliš toto místo získal, ale dříve než mohl nastoupit, byl okresní školní radou jmenován učitelem na nově zřízené chlapecké měšťanské škole ve Vyškově. Kramoliš byl za tento přesun rád, toužil po větším městě a takovým v jeho očích Vyškov byl. Po odchodu z Klobouček byl jmenován jejím prvním čestným občanem.

Na měšťanské škole ve Vyškově působil Čeněk Kramoliš celkem téměř více než dva roky (1. září 1905 – 31. prosince 1907). Zdejší ředitelem byl jeho spolužák z příborského učitelského ústavu a ačkoli prostory školy byly poněkud stísněné, Kramoliš na pobyt zde vzpomíná rád. Z věna ženy si manželé Kramolišovi koupili dům a žili bohatým kulturním životem.

Brzy se naskytla příležitost dalšího kariérního postupu. V Novém Rousínově se stavěla nová měšťanská škola a starosta a předseda tamější školní rady v jedné osobě Jan Růžička vyjádřil přání mít Čenka Kramoliše za jejího ředitele. Ten si tedy s jistou vidinou úspěchu žádost o toto místo podal. Jaké však bylo jeho zklamání, když i přes výborné posudky zemské inspekce a podporu zastupitelů v Novém Rousínově místo získal jiný uchazeč, kterého na post ředitele prosadil místodržitel hrabě ze Žerotína.

V prosinci roku 1907 Čeněk Kramoliš z časopisu sociálních demokratů zjistil, že byl bez vlastní žádosti navržen zemskou školní radou na místo okresního školního inspektora ve čtyřech okresech: hranickém, místeckém, moravsko-ostravském a přerovském. Tato nominace byla mu pravděpodobně odměnou za mnoho odmítnutých žádostí na místo cvičného podučitele v Brně i za nezískanou pozici ředitele na měšťanské škole v Novém Rousínově.

2.3 OKRESNÍM ŠKOLNÍM INSPEKTOREM

Od školního roku 1907/1908 byly okresní školní rady ve smíšených okresech děleny na české a německé. Každých šest let byli do nich zemskou školní radou navrhováni okresní školní inspektoři. Dne 20. prosince 1907 byl ministrem kultury a vzdělání jmenován do této funkce vyškovský učitel Čeněk Kramoliš. Stal se školním inspektorem pro okres hranický, který se dále skládal ze dvou soudních okresů – hranického a lipenského. Oblast celá byla českoněmecká – bylo zde 67 českých a 30 německých obcí.

V Hranicích však s otevřenou náručí přijat nebyl. Vedení města se neúspěšně snažilo prosadit do této funkce místního učitele měšťanské školy Lameše. Trvalo několik let, než si Kramoliš získal podporu zastupitelstva. Pro svůj vlastenecký a demokratický přístup naopak brzy získal velkou oblibu mezi členy učitelské jednoty v Hranicích.

Práce okresního školního inspektora v českoněmeckém okrese nebyla snadná. Kramoliš musel vymáhat, aby školy měly úřední dokumenty, tedy třídní knihy, katalogy žáků a jiné, v češtině. Stejně to bylo s prací na úřadě okresní školní rady. Trvalo nějakou dobu, než byla česká a německá rada definitivně odloučena. Podobná situace byla v městech, která měla německé zastupitelstvo. Tato obvykle českým školám nepřála a ty pak byly přeplněné a špatně vybavené. Taková situace byla například v Lipníku, kde bylo v době Kramolišova nástupu do úřadu pouhých šest českých tříd. Složitými cestami se podařilo rozšířit jejich počet na jedenáct.

Roku 1911 došlo v Hranicích k osamostatnění dívčí měšťanské školy od chlapecké. Ředitelem školy byl zemskou školní radou jmenován Čeněk Kramoliš. Kromě práce okresního inspektora a ředitele měšťanské školy, vzal si Kramoliš ještě na starost zřízení nové ženské odborné školy, která byla později nazvána školou rodinnou. Chtěl tak zajistit další vzdělání pro dívky, které dokončily měšťanskou školu. Nová rodinná škola měla pouze dva ročníky – šití prádla a oděvnictví. Později byla rozšířena o obor, který zajišťoval výuku šití šatů. Stejně tak založil živnostenskou školu pokračovací pro učnice. Odbornou školu pak vedl v letech 1912 až 1926.

Slavík (1936) uvádí, že do začátku první světové války bylo Kramolišovým přičiněním zřízeno v okrese šest nových škol, 31 tříd, 27 učitelských knihoven, 15 knihoven veřejných a 18 školních zahrad. Byly také zavedeny besídky s rodiči (107), veřejnosti přístupné zkoušky (27), výstavy školních prací (68), návštěvy muzeí (94) a historických památek (85), exkurze do průmyslových závodů (118) a třídní výlety (254).⁷⁸

Po skončení šestiletého inspektorského období byl Kramolišovi - opět bez žádosti - prodloužen dekret na dalších šest (1913 - 1919). Po válce se již tyto dekrety nevydávaly. Inspektoři zůstávali na svých místech až do odchodu do důchodu, do věku 60 let.

Rozvoj školství na Moravě byl po roce 1914 utlumen první světovou válkou. Školní budovy musely být uvolněny pro vojsko a pro výuku se hledaly náhradní prostory. Hranickou školní radu také trápil nedostatek učitelů, kteří byli povoláváni k armádě. Na vesnicích i ve městech byly slučovány třídy nebo probíhala výuka pouze půl dne. Kramoliš, který díky věku a funkci nemusel narukovat, se v té době podílel na organizaci mnoha pomocných aktivit – byl členem Červeného kříže, Českého srdce, výboru chudinského, podpůrného fondu, hospodářské úřadovny pro manželky vojáků, okresního sirotčího fondu, okresního úřadu pro vojenský fond vdov a sirotek a jiných. Během války byl třikrát udán za kritiku monarchie a za chování nevhodné pro školního inspektora (účast na Sokolském sletu).

---

⁷⁸ SLAVÍK, B. *Čeněk Kramoliš*. Olomouc: R. Promberger, 1936. s. 23.

Poté, co z Haliče uteklo před Rusy na Moravu mnoho Poláků a asi tisíc z nich se usadilo v Hranicích, vzal si Čeněk Kramoliš na starost také zřízení a správu škol polských. Přesvědčil pedagogy mezi polskými uprchlíky, aby vytvořili učitelský sbor a pomohl jim od města získat zdarma místnosti a vybavení do tříd. Původně dvojtřídní škola byla později rozšířena na pětitřídní. Podobně se také zasadil za vznik polské školy v Lipníku.

Kramoliš, kromě silného národnostního citění, byl také velmi proslovansky smýšlející. Touha poznat blíže jiné slovanské kultury zavedla ho roku 1911 do Bosny, Hercegoviny, Dalmácie a Černé Hory. Když se v roce 1918 dočetl o utlačování Lužických Srbů v Německu, vydal se jejich domov navštívit.

Ačkoli po válce existovaly tlaky, které žádaly Kramolišovo odstoupení z funkce, zůstal okresním školním inspektorem až do září 1924. Toho roku v únoru uklouzl při inspekční cestě do Špiček na náledí a způsobil si otřes mozku, kýlu a vykloubení stehenní kosti. Podal tedy žádost o zdravotní dovolenou jako inspektor na ministerstvo a jako ředitel na zemskou školní radu. Oběma bylo vyhověno. V září 1924 byl na vlastní žádost zbaven funkce inspektora. Zdravotní dovolenou čerpal Kramoliš až do 31. ledna 1926, kdy rezignoval také na post ředitele měšťanské školy a odešel do penze. Jeho zdravotní stav se však nezlepšil a od této doby musel k chůzi používat berle.

Během Kramolišova osmnáctiletého působení v okresní školní radě v Hranicích bylo postaveno nebo rozšířeno 15 školních budov; vznikly čtyři měšťanské školy o 18 třídách a osm škol obecných s 29 novými třídami. Jako inspektor podporoval rozvoj škol a českého vzdělávání. Vedl učitele k pořádání výstav a besídek, k zakládání knihoven, sadů a hřišť. Školní docházka se zlepšila z 71,4 % na 93,5 %. Slavík v monografii o Kramolišovi cituje zprávu předsedy okresní školní rady v Hranicích, p. E. Wychodila, ze dne 20. srpna 1923: *„Působení svrchu jmenovaného nejen po dobu jeho ředitelské a inspektorské činnosti bylo vždy velmi úspěšné. Obecné i měšťanské školství ve zdejších okrese dosáhlo jeho přičiněním značného rozkvětu. Školy, svému dozoru podřízené, navštívoval pravidelně a velmi pečlivě každoročně, mnohé z nich i vícekrát ročně. Učitelstvu byl příkladem péle a svědomitosti, ... , zjednal si i při své přísné spravedlnosti jeho oblibu a uznání.“* (Slavík, 1936)⁷⁹

---

⁷⁹ SLAVÍK, B. *Čeněk Kramoliš*. Olomouc: R. Promberger, 1936. s. 22 -23.

Od roku 1908, kdy byl jmenován okresním školním inspektorem, neměl Kramoliš příliš času na literární tvorbu. V tomto období vyšly pouze čtyři jeho knihy, tři z nich však napsal ještě během působení v Kloboučkách. Jedinou knihou, kterou v letech 1908-1926 skutečně vytvořil, byla *Příručka pro učitele, místní a c. k. okresní školní rady*.

2.4 VE VÝSLUŽBĚ

Poté, co Čeněk Kramoliš odešel na trvalý odpočinek, vrátil se zpět k literatuře. Kromě beletristické práce věnoval se též krátce dramatické tvorbě. Během 23 let, které Kramoliš strávil na penzi, vyšlo 26 jeho knih. Celkem tedy během svého literárního působení v letech 1894-1948 publikoval 46 prozaických prací, pět divadelních her a nespočet literárních článků.

Že ho po pádu na inspekční cestě stále bolela noha, navštěvoval v letech 1926-1934 lázně v Trenčianských Teplicích a Luhačovicích, kde vyháněl bolest horkými koupelemi v přesvědčení, že se jedná o revma. Teprve roku 1935 bylo po odborném vyšetření zjištěno, že má trvale poničené vazy kyčelního kloubu.

V prosinci roku 1930 byl při procházce u Hranic zraněn projíždějícím vozíkem nákladního vlaku. Strojník si nevšiml člověka jdoucího na chodníčku podél kolejí a Kramoliš zase přes hluk ze silnice neslyšel supění vlaku. Vozík ho odhodil do příkopu. Náraz mu způsobil slabý otřes mozku a tržné rány na hlavě.

Kromě literární práce zůstával i nadále kulturně činný. Byl členem 25 spolků, odebíral mnoho literárních, odborných i politických časopisů, vedl hranickou městskou kroniku, kterou sám roku 1912 založil. Od počátku své učitelské dráhy Kramoliš také aktivně přednášel. Ve *Vzpomínkách* (1948) uvádí, že celkově vedl více než 100 přednášek z oblasti pedagogiky a didaktiky, literatury a národopisu v mnoha moravských městech. Mezi nejvýznamnější z nich patří přednáška o Valašsku dne 13. června 1931 na Radhošti u příležitosti vztyčení soch Cyrila a Metoděje a sochy pohanského boha Radegasta, kterou si vyslechlo na 15 tisíc lidí.⁸⁰

---

⁸⁰ KRAMOLIŠ, Č. *Vzpomínky z učitelského a spisovatelského života*. Olomouc: R. Promberger, 1948. s. 149.

Za jeho literární a kulturní činnost dostalo se mu mnoha ocenění a uznání. Čtvrť Drahy v Rožnově, kde se Čeněk Kramoliš narodil, byla na jeho počest nazvána Kramolišovem. V Kloboučkách, Hranicích a Rožnově pod Radhoštěm byl jmenován čestným občanem. Ve Valašských Kloboukách a Hranicích byla po něm pojmenována ulice. Stal se také čestným členem mnoha spolků a organizací. Za své historické povídky a romány obdržel na 10 různých cen. Jeho nejocenenějším dílem se stal třetí díl trilogie o selských bouřích na Valašsku nazvaný *Vězením a vyhnanstvím* z roku 1932. Za tento román získal Cenu České akademie věd a umění v Praze a uznání od Slovenské akademie v Bratislavě za podporu vzájemnosti mezi Čechy a Slováky. Mezi další Kramolišovy oceněné knihy patří například *Strážcové hor*, *Moravská babička* (obě oceněny Cenou Moravského zemského výboru) a *Rychtář Šoman* (Cena V. B. Třebízského). V roce 1934 mu byla Zemským výborem v Brně udělena cena za celoživotní dílo.

Roku 1935, ve věku 63 let, se Kramoliš rozhodl definitivně odejít z veřejného života. Dcera Süssrová prosila rodiče, aby se odstěhovali za ní a manželem do Brna a prožili poslední léta u nich. Kramoliš, který byl kvůli nemoci již pouze se sebezapřením společensky a spolkově aktivní, se rozhodl dceři vyhovět. V dubnu 1935 uspořádalo na jeho počest město Hranice velkou slavnost na rozloučení.

Po přestěhování do Brna však nezůstal Kramoliš dlouho nečinný. Vstoupil do několika místních spolků a výjimečně také přednášel. Odměnou za jeho kulturní i umělecký přínos společnosti mu byla velká oslava k jeho pětasedmdesátým narozeninám. Při této příležitosti vyšel sborník úvah a vzpomínek na Kramolišův život v Hranicích, který uspořádal jeho nástupce, ředitel odborné školy pro ženská povolání, Petr Hykel. Do tohoto sborníku přispěli nejen soudobí autoři a umělci, ale také literární kritici, Kramolišovi pedagogičtí spolupracovníci z Hranic a v neposlední řadě i Kramolišova dcera Milada. Publicista a literární kritik Vojtěch Martínek popsal zde Kramoliše – spisovatele takto: *„Chtěl být především lidovým spisovatelem – a že se stal opravdu dobrým lidovým spisovatelem, v tom je jeho význam a zásluha. Nad funkcí lidového spisovatele se často pronášejí podceňující věty, a přece je v tom veliký úspěch, dovede-li spisovatel chytit srdce prostého čtenáře, rozšířit jeho obzory, ukázat mu lepší svět, vésti ho ke správnějšímu chápání života. Za*

označení ‚lidový spisovatel‘ se Čeněk Kramoliš nikdy nestyděl, ba nosil ho hrdě – a plným právem – jako čestné označení své práce. ... A Čeněk Kramoliš i jako spisovatel zůstává zejména pedagogem, jenž chce poučovat a vést, ale ovšem také pobavit a rozptýlit.“ (Martínek, 1937) ⁸¹

Poté, co roku 1938 vyslechl v rádiu zprávu o Mnichovské dohodě, z rozčilení oslepl na jedno oko a téměř ztratil sluch. V srpnu 1939 stihlo ho další neštěstí. Jeho žena prodělala záchvat mrtvice a ochrnula. Po třech letech, během kterých byla upoutána na lůžko, zemřela. Bylo to nedlouho poté, co manželé oslavili padesátileté výročí sňatku.

Během války nemohl Kramoliš kvůli cenzuře publikovat. V časopisech vyšlo mu za tu dobu pouze 37 článků s národopisnou a zábavnou tematikou. Jeho historické knihy vycházet nemohly, bylo publikováno pouze 2. vydání románu *Život na horách*, ve kterém nebylo nic závadného. Později byly Kramolišovy knihy dány na index, nemohly být prodávány a byly vyloučeny z veřejných knihoven.

Ve věku nedožitých 87 let zemřel Čeněk Kramoliš dne 16. června 1949 v Brně. Roku 1970 byly jeho ostatky převezeny na hřbitov ve Valašském muzeu v Rožnově pod Radhoštěm. Být pochován zde, v rodném městě, bylo Kramolišovým přáním. *„Nevím, nevím, budu-li moci svůj rodný kraj, po němž je mi smutno, každoročně navštěvovat. Ale i když je mi snad souzeno, že Brno bude za mého života mým posledním sídlem, rád bych byl velice, abych alespoň po smrti byl převezen do Rožnova, kde byl ležel mezi svými spolurodáky. Tam by se mi nejlépe odpočívalo. To je mé poslední přání. Kéž se splní!“ (Kramoliš, 1948) ⁸²*

---

⁸¹ MARTÍNEK, V. Čeněk Kramoliš – spisovatel. In: *Sborník literárních úvah a vzpomínek k 75. narozeninám Čeňka Kramoliše*. Sestavil Petr HYKEL. Brno 1937. s. 10-11.

⁸² KRAMOLIŠ, Č. *Vzpomínky z učitelského a spisovatelského života*. Olomouc: R. Promberger, 1948. s. 162.

3. DÍLO ČEŇKA KRAMOLIŠE

Literární odkaz Čeňka Kramoliše čítá celkem 35 beletristických děl, pět divadelních her a jedenáct prací s národopisnou či pedagogickou tematikou.⁸³

Kramoliš byl spisovatelem ryze lidovým. Hlavním účelem jeho literatury bylo seznámit široké čtenářské vrstvy s historií rodného kraje. Důraz kladl vždy především na výchovu čtenáře k lásce k vlasti a Valašsku. „*Hned v době studií zajímaly mne dějiny našeho národa. Když jsme jako mladý učitel poznal historii Valašska a moravského Slovácka, umínil jsem si napsati přehledné dějiny tohoto kraje. Ale pak mi rozum pravil: Dějiny by četlo jen několik lidí a je třeba, aby vešly ve známost celého kraje, ba i dále. A k tomu je nutno podávati je v zábavném rouše. Tato myšlenka rozhodla. Počal jsem psáti dějepisné povídky a romány a používal jsme v nich též národopisných znalostí, kterých jsem nabyl pozorováním života našeho lidu.*“ (Kramoliš, 1943)⁸⁴

Tomuto cíli podřídil Kramoliš i uměleckou stránku svých děl. Během své učitelské praxe poznal, že venkovští lidé čtou nejraději knihy lidového, jednoduchého stylu. „*Umínil jsem si psáti též lehkým, lidu přístupným slohem bez dlouhého popisování, vábivého líčení a filosofování. Myslil jsem si: Napřed musíme lid navnadit lehkou četbou, aby toužil po čtení, a teprve později, až si čtení oblíbí, možno mu nabízetí práce psané těžším a vzletnějším slohem.*“ (Kramoliš, 1948)⁸⁵ Soudobá kritika však tento nedostatek chápala: „*Ve valašských horách byla vedlejší otázka umělecké stavby, důraz byl vždy na povahové stránce jednajících osob, na výchovném pozadí, jež učilo lásku k vlasti a mužným ctnostem a usilovalo o sebezáchovu lidopisné rázovitosti.*“ (Slavík, 1936)⁸⁶

Nejpodrobněji se Kramolišovým dílem zabývá monografická studie Bedřicha Slavíka. Slavík (1936) dělí autorovu literární činnost do tří skupin: pedagogicko-didaktická, národopisná a beletristická.⁸⁷

⁸³ Kompletní seznam vydaných knih je uveden v příloze č. 1.

⁸⁴ KRAMOLIŠ, Č. Co mne přivedlo k literární práci. In *Naše Valašsko*, VIII, 1943-1944, č.3. s. 104.

⁸⁵ KRAMOLIŠ, Č. *Vzpomínky z učitelského a spisovatelského života*. Olomouc: R. Promberger, 1948. s. 76.

⁸⁶ SLAVÍK, B. *Čeňka Kramoliš*. Olomouc: R. Promberger, 1936. s. 105.

⁸⁷ Tamtéž. s. 31.

3.1 PEDAGOGICKO-DIDAKTICKÁ ČINNOST

Pro literární činnost pedagogicko-didaktickou měl Čeněk Kramoliš ty nejlepší předpoklady. Během svého života učil jak na školách jednotřídních, tak dvojtřídních, na škole měšťanské i rodinné. Ve školství prošel téměř všemi pozicemi – působil jako podučitel i nadučitel, ředitel i školní inspektor.

Články s pedagogickou tematikou začal psát Kramoliš roku 1888 do časopisu *Komenský*. Věnoval se v nich různým pedagogickým oblastem – způsobům výuky; vedení obecných, rodinných i živnostenských škol; vztahům mezi učitelem, rodiči a žáky; situaci současného školství i administrativě. Pražák (1946) uvádí, že Kramoliš mimo do *Komenského* přispíval také do mnoha jiných časopisů – *Národ a škola*, *Věstník učitelský*, *Školská správa*, *Obzor*, *Národní učitel*, *České mládeži* a jiné.⁸⁸ Významné byly jeho studie o soudobém školství na vyškovsku, školství na bučovsku do roku 1870 v *Komenském* a o vývoji školství na hranicku v *Hlasech z Pobečví*. Do *Moravskoslezského Věstníku učitelů pensistů* přispěl Kramoliš dvěma autobiografickými články – *Co urychlilo stavbu školy na Krásensku* a *Můj příznivec okresní hejtman Krammer*.

Slavík (1936) považuje Kramolišovy příspěvky s pedagogickou tematikou za velmi kvalitní. „Vynikaly věcností, logickým rozčleněním a aktuálností problémů, k nimž přinášely individuální řešení.“⁸⁹

Kromě novinových a časopiseckých příspěvků vydal Čeněk Kramoliš také několik knižních publikací. Roku 1895 to byla *Sbírka předpisů, rad a poučení*, do které autor shrnul zajímavé příspěvky z různých časopisů a učebnic. Pro přehlednost je rozdělil do osmi kapitol: Domácnost; Hospodářství; Průmysl; Chemie; Fyzika; Tělověda a zdravotnictví; Léčení a První pomoc.

Jako předseda ‚Odboru pro vychovatelské využitkování národního mudrosloví ve škole obecné‘ vytvořil Kramoliš publikaci *Sbírka přísloví, pořekadel a hospodářských průpovědí pro školy obecné a měšťanské* (1900). Tako kniha vznikla jako důsledek usnesení okresní učitelské konference ve Vyškově a jak zdůrazňuje Kramoliš v úvodu, jejím hlavním cílem je praktické

⁸⁸ PRAŽÁK, F. *Spisovatelé učitelé*. Praha: Česká grafická unie a.s., 1946. s. 112.

⁸⁹ SLAVÍK, B. *Čeněk Kramoliš*. Olomouc: R. Promberger, 1936. s. 31.

využití přísloví a pořekadel ve školství. Samotný obsah pak autor rozdělil do několika oblastí: Bůh, ctnost a hřích; Čistota, pořádek a opak; Šetrnost, marnotratnost, dluh a jiné. Pranostiky pak seřadil podle kalendářního roku. Slavík (1936) uvádí, že více než polovina materiálu použitého v této publikaci není obsažena v Čelakovského *Mudrosloví národu slovanského*.⁹⁰

Roku 1911 vyšlo Kramolišovi v Brně další z řady pedagogických děl – *Příručka pro učitele, místní a c. k. okresní školní rady*. Průběh první světové války a její dopad na školsví v hranickém okrese pak podal autor ve *Válečných vzpomínkách školního inspektora* (1926). Kramoliš zde chronologicky zachytil veškerá nařízení a úřední výnosy, poměry ve školách i ve společnosti a to až do vzniku samostatného Československa. Knihu pak autor uzavírá dopisem kolegům učitelům, kterým se s nimi roku 1924 rozloučil při odchodu do penze. „Děkuji všem za spolupráci, za pěkné výsledky práce ve škole i mimo školu. Vy jste pracovali, já pouze práci Vaši sbíral, rovnal a v seznam uváděl. Prosím, neustávejte v práci školní, ani v osvětové, lidumilné a národní.“ (Kramoliš, 1936)

⁹¹

Svou pedagogickou dráhu pak Kramoliš zachytil v memoárovém díle *Vzpomínky z učitelského a spisovatelského života* (1948), jenž bylo zároveň poslední knihou, kterou autor napsal. Stupka (1949) hodnotí autorovo autobiografické dílo takto: „Od studií gymnasijských a pedagogických vypravuje Kramoliš své životní osudy prostým a srdečným slovem, zjhlým citovou přítomností evokovaných vzpomínek blahých i trudných, aby k životopisným podrobnostem a zkušenostem své činnosti pracovníka vskutku osvětového připojil ne jeden charakteristický detail dobový a společenský.“⁹²

⁹⁰ SLAVÍK, B. *Čeněk Kramoliš*. Olomouc: R. Promberger, 1936. s. 33.

⁹¹ KRAMOLIŠ, Č. *Válečné vzpomínky školního inspektora*. Zábřeh: Společenská knihtiskárna, 1924. s. 131.

⁹² STUPKA, V. Epilog Čeňka Kramoliše. In *Naše Valašsko*, XII, 1949, č.3 s. 93.

3.2 NÁRODOPISNÁ ČINNOST

Již od dětství byla Čeňku Kramolišovi vštěpována hrdost k vlastnímu kraji i rodu. Vědomí rodové vojvodské a kronikářské tradice v něm pak probouzelo zájem o historii i rázovitost současného Valašska. Vlastivědná činnost jej pohltila především po důkladném prostudování starých listin a dokumentů, k němuž mu dalo město Rožnov pod Radhoštěm svolení. Kramoliš, tehdy mladý učitel, se jejich studiu věnoval po pět prázdnin od roku 1894. Byl první po mnoha letech, kdo tyto písemnosti, které ležely zapomenuté kdesi na půdě staré rožnovské radnice, přečetl a roztřídil. Jejich uspořádáním dal také podnět k založení rožnovského obecního archivu. „*Důležitější kusy s radostí očísloval a zapisoval do seznamu, aby jich pak na půl druhé stovky odevzdal v deskách městskému úřadu už v nové radnici k dalšímu opatrování. Z ostatních archiválií, jež se mu nezdály zajímavé a důležité, pořídil regesta a vypsál jména obecních funkcionářů.*“ (Fialová, 1943)⁹³ Zároveň také důkladně prostudoval rožnovské gruntovní knihy, z nichž nejstarší je datována roku 1541, a informace, které získal o tehdejších Rožnovanech, pak použil v mnoha svých dílech.

O Rožnově a jeho okolí, které bylo jeho srdci přeci jen z celého Valašska nejbližší, napsal mnoho historických a národopisných článků. Některé z nich byly později vydány knižně, jiné Kramoliš přepracoval a použil jako základ pro své povídky či romány. Významnou prací o tomto regionu byl *Rožnovský okres*, který Kramoliš napsal roku 1907 pro *Vlastivědu moravskou*. Aby byl materiál v tomto svazku skutečně hodnověrný, Kramoliš sám navštívil všechny vsi a osady a důkladně prostudoval jejich kroniky a obecní záznamy. V roce 1920 pak autor sestavil publikaci *Z kroniky města Rožnova pod Radhoštěm*, kde zúročil studium starých archiválií a dokumentů. Kramoliš v ní použil i některé své starší příspěvky. Tyto jsou pak pouze volně řazeny bez chronologické souvislosti a vzniká tak freskovitý obraz minulosti Rožnova a jeho okolí. V roce 1925, u příležitosti uspořádání Valašského roku, redigoval Kramoliš *Almanach Valašského roku*, do kterého přispěl články o valašských zvycích a pověrách, krojích, vyšívání i o místním nářečí. Materiál použitý v historické studii *Z kroniky*

---

⁹³ FIALOVÁ, V. Čeněk Kramoliš - historik. In *Naše Valašsko*, VIII, 1943-1944, č.3. s. 102.

města Rožnova pod Radhoštěm obohatil Kramoliš roku 1931 o nové poznatky a vydal pod názvem *Ročenka města Rožnova pod Radhoštěm a osad v okrese*.

Během dlouholetého pobytu v Hranicích na Moravě, kde působil jako okresní školní inspektor, se Kramoliš seznámil také s místními dějinami. Tyto pak zpracoval do studie *Stručné dějiny města Hranic*, kterou, spolu s články *25 let české práce na radnici hranické a Památnosti města Hranic*, přispěl roku 1927 do *Almanachu a katalogu krajinské výstavy Pobečví v Hranicích*. Minulosti města a jeho okolí se pak Kramoliš věnoval ještě v dalších příspěvcích pro *Záhorskou kroniku*.

Kramoliš se však v rámci národopisné činnosti nevěnoval pouze Valašsku. Svůj vlastivědný zájem zaměřil také na okolí Bučovic, kde mnoho let pracoval jako pedagog. Vznikl tak svazek *Bučovský okres* (1900) pro Vlastivědu moravskou. Této oblasti věnoval také několik odborných studií a článků v *Časopisu Matice Moravské a Selském Archivu*.

Odborné vlastivědné články o životě na Valašsku pak Kramoliš uveřejňoval v *Našem Valašsku*, *Národních novinách*, *Našem Domově*, *Historických rozhledech*, *Záhorské kronice* a v jiných. Jejich chronologický přehled podává *Naše Valašsko* (1939, V.). Slavík (1936) považuje za významné například práce o domácím léčení na Valašsku (*Náš Domov*, 1895); o lidovém vyšívání (*Hlasy z Pobečví*, 1922); o obchodním životě v dřívějších letech (*Obchodní Obzor*, 1928) a o bájesloví, pověrách a filosofii na Valašsku (*Národní noviny*, 1929).⁹⁴

Ač Kramoliš nebyl sběratelem lidové slovesnosti, přece jen se i on občas neubráníl zaznamenání projevů prosté venkovské tvořivosti. Vznikly tak cykly nazvané *Ze života valašského a Mudrosloví valašského lidu* v časopise *Naše Valašsko*. V cyklu *Ze života valašského* se Kramoliš zaměřil na dětské posměšky a popěvky – např. „*Na ufňukaného: Tu mňa bolí, tu mňa pchá, zašijte ňa do měcha!*“ nebo „*Na malého uplakaného: Neplač, kúpíme ti klepač! Jak nám budeš plakať, budeme tě klepať.*“⁹⁵ – a také na zdomácnělé dětské nadávky na křestní jména – např. „*Antonín, Antonín, chytil kočku za papučku a hodil ju za komín.*“ nebo „*Cyrláku, vlez do zemňáků!*“⁹⁶ V cyklu *Mudrosloví valašského lidu* pak uvedl příklady lidových rčení – „*Má v lebeni. Dál do noh.*“;

⁹⁴ SLAVÍK, B. *Čeněk Kramoliš*. Olomouc: R. Promberger, 1936. s. 97.

⁹⁵ KRAMOLIŠ, Č. *Ze života valašského – Dětské posměšky a popěvky*. In *Naše Valašsko*, V, č.1., s. 37-40.

⁹⁶ KRAMOLIŠ, Č. *Ze života valašského – Z dětského*. In *Naše Valašsko*, IV, č.3. s. 152-153.

přirovnání – „*Hledí jak žaba z kýšky. Je hluchý jak nátoň.*“; a přísloví – „*Gde sú kravince, sú aji zemňáky. Gdo sa má zle, žije dlúho.*“⁹⁷

Pro *Naše Valašsko* napsal Kramoliš také sérii článků, ve kterých se zabýval osudy písmáků a kronikářů z Rožnovska a okolí. Zaměřil se především na dva z nich – své předky Josefa Luciana Ondřeje Kramoliše a Martina Tkadlece. Významným kronikářem byl především Tkadlec, kterému se podařilo získat sepsané dějiny regionu od roku 1212, které doplnil o události z let 1848-1879. Sám Čeněk Kramoliš pak navázal na svého strýce Josefa Luciana Ondřeje Kramoliše a některé z jeho povídek přepracoval a použil ve svých sbírkách.

Bedřich Slavík, největší Kramolišův kritik, vidí jeho národopisnou činnost jako pokračování již odcházející generace lokálních vlastivědných pracovníků, ke kterým se Kramoliš přiblížil pečlivým studiem a zpracováním i pojetím tématu. „*Zdravý regionalismus je u nich spojen s tendencí výchovnou a v této funkci apoštolování pro svéráznost a národovost stávají se příkladem pro nové pracovníky, kteří jejich bohatý odkaz podrobí odbornému zkoumání, kterému se oni vědomě vyhnuli, aby tím více zapůsobili na široké vrstvy.*“ (1936)⁹⁸

---

⁹⁷ KRAMOLIŠ, Č. Mudrosloví valašského lidu. In *Naše Valašsko*, VII, č.1-2. s. 77-81.

⁹⁸ SLAVÍK, B. *Čeněk Kramoliš*. Olomouc: R. Promberger, 1936. s. 102.

3.3 BELETRISTICKÁ ČINNOST

Kramolišova beletristická činnost je veskrze dvojího druhu – s tematikou venkovskou a historickou. Jak však poznamenává Martínek (1937): „*A není vlastně rozdílů mezi těmito povídkami (s venkovskou tematikou) a pracemi historickými – je to vlastně stejný postup, stejné zásady pracovní. ... Podstatného rozdílu vůbec není, leda ten, že život nedávno minulý poznal spisovatel z vlastní zkušenosti nebo z paměti součastníků, kdežto do období vzdálenějších pronikl horlivým studiem starých památek archivních.*“⁹⁹

3.3.1 POVÍDKA A ROMÁN S VENKOVSKÝMI NÁMĚTY

Počátky Kramolišovy literární tvorby jsou úzce spojeny s jeho učitelským působením v Krásensku. Stesk po rodném kraji byl mu počátečním impulzem pro vznik povídek s valašskou tematikou. Uveřejňoval je v časopisech, které v obci odebírali – v *Hlasu*, *Dělníku*, *Selských listech*, *Obzoru* a jiných. První Kramolišova povídka vyšla roku 1885 v *Hlasu*. Příběh o složité cestě kaplana p. Vaculy, který se snaží sněhovou vánicí dostat do hor, aby dal poslední pomazání umírajícímu hospodáři, nazval Kramoliš *S Pánem Bohem* a podepsal se pod něj jménem Č. Šilomark. V *Hlasu* vyšla také druhá Kramolišova povídka *Poslední fojtová*. Slavíka (1936) překvapují neobvyklé rysy těchto obrázků – nedostatek popisu krajiny a posílení národopisné složky, která v některých pasážích převažuje nad složkou dějovou.¹⁰⁰

Zatímco první povídky podepisoval Kramoliš jako Č. Šilomark, své další práce již uveřejňuje pod pseudonymem K. Čeněk. Své pravé jméno začal používat až roku 1892 v *Našem domově* a postupně i v dalších časopisech.

Mnoho z Kramolišových povídek, původně publikovaných v časopisech a novinách, bylo později vydáno také v knižní podobě. Vznikly tak čtyři povídkové sbírky: *Tři valašské povídky* (1897), *Obrázky z Valaška* (1898),

⁹⁹ MARTÍNEK, V. Čeněk Kramoliš – spisovatel. In: *Sborník literárních úvah a vzpomínek k 75. narozeninám Čeňka Kramoliše*. Sestavil Petr HYKEL. Brno 1937. s. 18.

¹⁰⁰ SLAVÍK, B. *Čeněk Kramoliš*. Olomouc: R. Promberger, 1936. s. 39.

Z potulného života (1900) a *Z našeho venkova* (1903). Roku 1963 pak vznikl výbor z těchto sbírek nazvaný *Laskavec a rváč*.

Tři valašské povídky, první z řady Kramolišových sbírek, obsahovala povídky *Podvržence*, *Dusila ho můra* a *Cigán generálem*. V prvních dvou obrázcích využívá Kramoliš lidové pověry. Na Valašsku se věří, že pokud matka brzy po porodu odejde z domu a spustí dítě z očí, bude jí ukradeno divokou zlou ženou. Ta jí na oplátku nechá v kolébce svoje dítě – znetvořené a s velkou hlavou, které se nikdy nenaučí chodit ani mluvit. Na tomto podkladě vystavil Kramoliš děj povídky *Podvržence*. Příběh *Dusila ho můra* je pak založený na víře, že mezi lidmi žijí můry, které v noci sedají vyhlédnuté oběti na prsa a tak ji dusí. Můra je údajně duch člověka, který se narodil se zuby, a jenž opouští v noci své tělo, aby dusil jiné. Ve skutečnosti se jedná o křeč, způsobenou nadměrným požíváním alkoholických nápojů. Třetí příběh *Cigán generálem*, původně nazvaný *Šibali*, převzal Kramoliš od svého strýce Josefa Luciana Ondřeje Kramoliše.

Tématu regionálního života zůstal Kramoliš věrný také ve sbírce *Obrázky z Valašska*. Soudobá kritika se odíle vyjadřovala pochvalně: „Autorovi se podařilo užitím dialektu zvýšiti poutavost vypravování a z některých příběhů podati půvabnou miniaturu lidového humoru a prostoty, vždy citově zúčastněné a horující po zbožnosti a pravdě.“ (Slavík, 1936)¹⁰¹

Sbírka *Z potulného života* se od předešlých liší především prostředím. Povídky se již neodehrávají na Valašsku, nýbrž v Uhrách, na Slovensku a na Olomoucku.

Poslední dílem, kterým Kramoliš uzavřel období činnosti lidového povídkáře kosmákovského typu, byla sbírka deseti povídek nazvaná *Z našeho venkova*. Zobrazil v ní veselé, smutné i poučné příhody ze života na vesnici.

Tyto čtyři sbírky přešly postupně v hlubší obraz valašského kmene – jeho každodenního života, povahy i kultury. Kramoliš se odklonil od prostého nekomplikovaného děje s morálním podtextem a zaměřil se na realistické podání Valašska ve formě ‚lidského dokumentu‘ s národopisnými prvky.

Roku 1908 vydal tedy *Drobtý z Valašska*, povídkovou sbírku s podtitulem ‚dvě kopy veselých, žertovných i vážných příhod a vyprávěnek ze života

¹⁰¹ SLAVÍK, B. *Čeněk Kramoliš*. Olomouc: R. Promberger, 1936. s. 44.

moravských Valachů'. Řadou příběhů ve valašském nářečí se Kramoliš snažil ilustrovat dobré i špatné vlastnosti místních lidí a rázovitost jejich povahy. „*Ostatně jeho Drobtý z Valaška jsou přímo dokladem, že spolehlivý podklad, odposlouchaný z lidového vyprávění a jen lehce stylisticky upravený, byl mu věcí hlavní. Jsou to většinou práce nenáročné, prostě strojené, nespletitým slohem vyprávěvané.*“ (Martínek, 1937) ¹⁰²

Ve dvacátých letech pak Kramoliš přešel ke kompozičně komplexnějším pracem. Jak uvádí Dokoupil (1980), snažil se autor především spojit děj s národopisnými a kulturně historickými prvky a vytvořit tak celkový obraz valašského venkova. ¹⁰³

Život v Rožnově pod Radhoštěm v druhé polovině 19. století popsal Kramoliš v románu *Moravská babička* (1926). Jedná se o autorovy vlastní vzpomínky z dětství seřazené do cyklu kalendářního roku. Jak již název vypovídá, ústřední postavou románu je autorova babička Rozina Kramolišová. Tato žena byla Kramolišovi prvním zdrojem informací o historii Valaška a měla také významný vliv na jeho vlastenecké cítění. Název sám je poněkud zavádějící: „*Místo Moravská babička měl bych vlastně napsati Valašská babička, jelikož vylíčená myslila, cítila, jednala jako Valaška; i povahou byla skrz naskrz Valaškou.*“ (Kramoliš, 2004) ¹⁰⁴ Slavík (1947) oceňuje především Kramolišovo zobrazení kulturních a sociálních poměrů v tehdejší Rožnově. Portrét ‚moravské babičky‘ však dle Slavíka autor narušil vkládáním vlastních vzpomínek na dětská léta. ¹⁰⁵

Písničkář Jurka (1927) je podle Krystýnka (1958) neobvyklým románem a to především kvůli autorově nečekanému lyrizmu. Kromě častých popisů krajiny a přírody je také netypická snaha o hlubší psychologický rozbor postav, který většině Kramolišových próz chybí. ¹⁰⁶ Hlavní dějová linie líčí životní osudy chasníka Jurky, jehož velkou zálibou je skládání lidových písní. Kramoliš za použití lidového nářečí podává celkový obraz života na valašském venkově se

¹⁰² MARTÍNEK, V. Čeněk Kramoliš – spisovatel. In: *Sborník literárních úvah a vzpomínek k 75. narozeninám Čeňka Kramoliše*. Sestavil Petr HYKEL. Brno 1937. s. 13.

¹⁰³ DOKOUPIL, B. Čeněk Kramoliš a jeho místo ve vývoji české historické prózy. In *Časopis Matice Moravské*, 99, 1980, č. 1-2. s. 110.

¹⁰⁴ KRAMOLIŠ, Č. *Moravská babička*. Fotoreprint 1. vyd. z roku 1926. Rožnov pod Radhoštěm: Město Rožnov pod Radhoštěm, 2004. s. 7.

¹⁰⁵ SLAVÍK, B. *Písemnictví na moravském Valašsku*. Olomouc: R. Promberger, 1947. s. 331.

¹⁰⁶ KRYSŤÝNEK, J. Minulost moravského Valaška v díle Čeňka Kramoliše. In *Sbírka Rodné zemi*, 1958. Red. Rudolf FUKAL a Milan KOPECKÝ. s. 449.

všemi jeho slavnostmi a tradicemi. Na tomto pozadí se pak odehrává individuální příběh nešťastné lásky.

Stejně tak jako *Písničkář Jurka* je i *Život na horách* (1932) částečně lyrickým pohledem na všední život valašského lidu na konci 19. století. Kramoliš v něm charakterizoval bytí na Valašsku takto: „*Těžká práce v lese a na poli, malá úroda, bídná strava, chudobné domácí zařízení – ale spokojenost s málem, dobrosrdečnost a celkový klid byly stopami, již válec času po sobě na horách zanechával.*“ (1943)¹⁰⁷

Valašské pověřivosti a víry v nadpřirozené bytosti využil Kramoliš ve sbírce dvanácti povídek nazvané *Zábabonky* (1928). V díle, které získalo cenu ‚Přítele knihy‘, se autor pokusil zachytit pověrečné prvky, jenž ovlivňovaly prostý valašský lid po celý jeho život. „*Tyto povídky na motivy lidových pověr jsou zajímavým dokumentem duševního světa valašského lidu někdy před půl stoletím, ač jistě s nejedním zvykem bylo by se možno setkat ještě dnes.*“ (Martínek, 1937)¹⁰⁸ Témata povídek jsou různorodá, jediným společným prvkem je ‚zábabonka‘, jejíž podoba se však mění v závislosti na situaci. V povídce *Laskavec a rváč* se autor například věnuje víře v tajuplné schopnosti různých rostlin a bylin: „*Odvar zeliny té zase působí na tvory mužského rodu; napijí-li se ho, jsou řujní, vypráví se tajemně na Valašsku. A tetka Šchuhélková to věděla od kteréśi bohyně nebo snad i od bosorky, zlé čarodějnice. Uvařila tedy v novosvěcené vodě rváč, přidala k němu několik hřebíčků, ne aby voněl, ale aby řujnost lépe držela, osladila cukrem a čistý odvar v hrnci postavila na lávku ke kamnům.*“ (Kramoliš, 1928)¹⁰⁹

Venkovskou prózou s pedagogickými prvky je i povídková sbírka s tematikou života valašských dětí *Mládí v horách a stráních* (1934). Kramoliš v nich zachytil harmonické dětství plné veselí a her. Do prozaických textů autor vložil lidové písně, popěvky i pořekadla a vytvořil tak mozaiku dětského života na Valašsku.

Tyto práce vznikaly souběžně s autorovými historickými prózami a mají nazastupitelné místo ve vývoji Kramolišovy tvorby. Pochopení místních motivů i vztahu lidu a půdy, doplněné o pečlivé studium dějin Valašska, projevilo se

¹⁰⁷ KRAMOLIŠ, Č. *Život na horách*. Praha: Vyšehrad, 1943. s. 202.

¹⁰⁸ MARTÍNEK, V. Čeněk Kramoliš – spisovatel. In: *Sborník literárních úvah a vzpomínek k 75. narozeninám Čeňka Kramoliše*. Sestavil Petr HYKEL. Brno 1937. s. 15.

¹⁰⁹ KRAMOLIŠ, Č. *Zábabonky*. Praha: Přítele knihy, 1928. s. 67.

také v dílech s historickou tematikou a vytvořilo tak paralelu v Kramolišově beletristické činnosti.

3.3.2 POVÍDKA A ROMÁN S HISTORICKOU TÉMATIKOU

Stejně jako v próze s venkovskými motivy, vstoupil Čeněk Kramoliš do historické beletrie povídkami. Jeho první tři práce, s výjimkou povídky *Bratři Doliňáci*, však ještě stojí na pomezí venkovského a historického žánru. Typickým příkladem je sbírka *Vyvráli na pána a jiné povídky* z roku 1904, která obsahuje povídky obou typů. Slavík (1936) považuje z hlediska Kramolišova literárního vývoje za nejvýznamnější práci z této sbírky historickou povídku z počátku 16. století *Vyvráli na pána*. Uvádí, že v ní autor použil materiály E. Domluvila a F. Bayera, a naznačuje také rodící se autorův vlastní postup při zpracování získaných informací do beletristické formy. Ten je podle Slavíka postaven především na objektivitě autora a velkém množství prostudovaných prací a dokumentů souvisejících s daným tématem.¹¹⁰

Spojení prvků historické i venkovské tematiky najdeme také ve dvojdílné povídce *Z manželského ráje* (1903) a ve sbírce *Ze zašlých dob na Valašsku* (1921). Materiál na obě tato díla čerpal Kramoliš z rožnovského archivu.

Kramolišovou první skutečně historickou povídkou byli *Bratři Doliňáci*. Autor tuto práci uveřejnil nejprve roku 1892 v *Našem domově* a téhož roku ji také zaslal olomouckému nakladateli Romualdu Prombergerovi do soutěže o nejlepší historickou povídku. *Bratři Doliňáci* cenu a finanční odměnu pět dukátů získali. V nakladatelství R. Prombergera však tato povídka vyšla knižně až roku 1934 v rozšířeném třetím vydání nazvaném *Bratři Doliňáci a poustevníci u Hranic*. Kramoliš v ní provedl četné změny – a to jak v oblasti jazykové, tak v obsahu i struktuře díla. Děj rozšířil o příběh hranických poustevníků a také odstranil většinu národopisných informací uvedených pod čarou. Samotný příběh se odehrává na počátku 18. století a hlavním hrdinou je písař z Horní Bečvy Tomáš Doliňák zvaný Tomášík, který vede rebelský odboj proti panstvu. „*At' žije pan Tomášík! Dříve se za nás přimlouval, nám pomáhal*

---

¹¹⁰ SLAVÍK, B. *Čeněk Kramoliš*. Olomouc: R. Promberger, 1936. s. 62.

a nyní s námi pány trestat bude. Kamarádi, at' žije! křičel Šimurda a shromáždění dělníci hlučně poslední slova opakovali.“ (Kramoliš, 1922) ¹¹¹

Tato povídka je jen první z řady děl, které Kramoliš této tématice věnoval – vrátil se k ní například v románu *Valašská vojna* nebo v eposeji *Vězením a vyhnanstvím*.

Ne všechny Kramolišovy historické práce leží v tematickém okruhu Valašska. Například soubor *Povídky o Hoře Svatoklimentské* (1900) podává různorodé obrázky o památné hoře nedaleko Buchlova. Druhá, rozšířená a přepracovaná verze pak vyšla roku 1935 pod změněným názvem *Na Klimentku*.

Historickou tematiku valašskou má knižně vydaná povídka *Gardisté* (1927), která zachycuje tažení národních gard ze Vsetína proti Uhrům roku 1848, i sbírka *Oživení mrtvých* z roku 1936, do které Kramoliš uspořádal historické obrázky z Valašska.

Povídkové práce s valašskou tematikou byly pouze přípravou na Kramolišova vrcholná románová díla, ve kterých čerpal z bohaté historie rodného kraje. Zaměřil se v nich především na dvě oblasti – na období ničivých vpádů Kumánů, Turků a Kuruců na jihovýchodní Valašsko a na krvavě potlačené selské bouře na rožnovsku, hranicku a valašskomeziříčsku v 17. a 18. století.

Prvním historickým románem Čeňka Kramoliše byli *Strážcové hor*. Rukopis, který Kramoliš roku 1904 zaslal nakladateli E. Beaufortovi v Praze, mu byl vrácen s komentářem: „*Pane nadučiteli, je to Vaše vlastní práce, či jste si ji vypůjčil? – Nemohu věřiti, že jste tento román napsal.*“ (Kramoliš, 1948) ¹¹² Román vyšel knižně roku 1905 a získal cenu Moravského zemského výboru. Samotný děj autor situoval do období vlády Přemysla Otakara II. v druhé polovině 13. století na valašskokloboucko, brumovsko, slavičínsko a štítensko. Na pozadí krvavého vpádu uherských Kumánů na Valašsko se odvíjí dva tragicky končící milostné příběhy. Kramoliš se ale především zaměřil na roli místních vojvodů, pastýřů a chalupníků, kteří v průsmycích záseky bránili rodný kraj. Kritika však Kramolišovi vyčítala neobjektivnost a nepřesnost: „*Značná*

¹¹¹ KRAMOLIŠ, Č. *Bratři Doliňáci*. 2. vyd. Rožnov pod Radhoštěm: Nákladem valašského pokrokového listu Lubina, 1922. s. 15.

¹¹² KRAMOLIŠ, Č. *Vzpomínky z učitelského a spisovatelského života*. Olomouc: R. Promberger, 1948. s. 81.

časová odlehlost námětu měla za následek silnou idealizaci postav i společenských vztahů; nedostatečná autorova znalost politických a hospodářských poměrů za raného feudalismu vedla ho k černobílému schématu, v němž všechno valašské je obdařeno vlastnostmi vysoce pozitivními a všechno, co přichází z Uher, má znaménko negativní.“ (Dokoupil, 1980) ¹¹³ V tomto případě však nebylo Kramolišovým hlavním cílem podat čtenáři pouze beletristicky zpracovaný dějinný popis událostí, ale především poukázat na hrdinnou povahu Valachů, kteří se za cenu vlastního života pokoušeli zastavit útočící nepřátele a ochránit tak Moravu před pustošením. Svůj obdiv k těmto ‚strážcům hor‘ pak autor vyjádřil v předmluvě: *"Jsem si jist, že srdce každého Valacha, jenž si toto vyličení přečte, rozechvěno bude láskou k Vám, Vy naši drazí trpitelé, synové udatných Valachů - Strážců hor, a že všichni žijící Valaši i naši potomci budou Vás, Vy hrdinové, s láskou a úctou vzpomínati. Sláva Vám!"* (Čeněk Kramoliš, 2000) ¹¹⁴

Kramoliš se také inspiroval historií města Slavkova, kde sám několik let působil. Bitvu ‚tří císařů‘ a její vliv na tehdejší moravskou společnost představil v historickém románu *Ve stínu bitvy u Slavkova* z roku 1913. Její druhé vydání z roku 1933 získalo cenu V. B. Třebízského.

Roku 1929 započal Kramoliš řadu románů s tematikou selských bouří na Valašsku. Dvojdílná *Valašská vojna*, vítěz druhé ceny ‚Přítele knihy‘, popisuje především těžké životní podmínky místního lidu a jeho utlačování vrchností. Děj se odehrává ve čtyřicátých letech 18. století, kdy je Valachům za pomoc císařovně proti Prusům slíbeno ulehčení robot. Nedodržení slibu a naopak utužení poddanství na Valašsku pak vede roku 1747 ke vzpouře, která končí až zmasakrováním Valachů na Sovinci. Kramoliš v tomto románu využil mnoha pramenů – čerpal z gruntovních knih, různých soudních listin, spisů rožnovského tkalcovského cechu i novodobých publikací jiných spisovatelů.

Ze studia starých hranických dokumentů vytěžil Kramoliš také dvojdílný román *Za bouře i blesků* (1931). Autor v něm podává detailní obraz tehdejšího života v Hranicích na Moravě a jejich okolí na počátku třicetileté války. Město se

¹¹³ DOKOUPIL, B. Čeněk Kramoliš a jeho místo ve vývoji české historické prózy. In *Časopis Matice Moravské*, 99, 1980, č. 1-2. s. 109.

¹¹⁴ KRAMOLIŠ, Č. *Strážcové hor; Rychtář Šoman; Hraničářští hrdinové*. 1. souborné vydání. Štítná nad Vláří: Petr Kubánek – MAP, 2000. s. 4.

staví na odpor císaři i katolizaci, po útoku císařských vojsk se však vzdává a jeho obyvatelé jsou potrestáni. Slavík (1947) považuje za významný prvek Kramolišův blízký vztah k lidu i zemi, díky kterému se mu podařilo zachytit jak válečné běsnění, tak také starosti všedního dne obyčejných lidí. Slavík také připomíná, že to bylo právě toto dílo, které autorovi přineslo pochvalné kritiky a pojmenování ‚moravský Jirásek‘.¹¹⁵

Na tematiku lidových bouří navázal Kramoliš také ve třídílné epopeji z roku 1932 *Vězením a vyhnanstvím*. Román o rebelii obyvatel Rožnova pod Radhoštěm a okolních obcí, kteří se vzbouřili proti útlaku vrchnosti představované hrabětem Františkem Josefem ze Žerotína, se odehrává v poměrně úzkém časovém úseku, v letech 1749-1755, a je hodnocen jako nejlepší Kramolišova práce. Rozsáhlý rozbor tohoto románu podává Opelík v doslovu k druhému vydání z roku 1983. Přichází zde s myšlenkou, že toto dílo nemá hlavního hrdinu v obvyklém slova smyslu. V románu se skutečně objevuje mnoho postav, některé z nich však pouze v jednotlivých dílech a jen málo z nich doprovází děj od začátku až do konce. Opelík tvrdí, že hlavní hrdina je kolektivní – město Rožnov pod Radhoštěm. Rožnov je hlavním prvkem, kolem kterého se až na několik málo výjimek odehrává skutečně celý příběh. Postavy jsou zde pouze služebníky, které Kramoliš využívá k ilustraci charakterů a jednání celého kmene.¹¹⁶ Z románu lze jasně vyčíst Kramolišova vlastní citová angažovanost. Rožnov pod Radhoštěm měl vždy v jeho tvorbě zvláštní postavení a nejinak je to v tomto díle – Kramoliš věnuje městu celou knihu. Slavík (1936) chápe Kramolišovo emotivní nadšení pro bohatou historii jeho rodného města jako uměleckou přednost: „*Citem je vhroužen do minulosti, ale rozumem chápe relativnost a determinismus všeho. Jeho historický román je v nejlepších stránkách rozdvojený, nabývá alegorického i symbolického významu.*“¹¹⁷

Ze stejné dějinné etapy jako v próze *Za bouře a blesků* čerpal Kramoliš také v románu *Soumrak* (1934). Autor sice popisuje tažení Valdštejnových vojsk Moravou, ale spíše než na válečné události se zaměřuje na soudobou společnost. Rozpory majetkové i náboženské, otázka zodpovědnosti

¹¹⁵ SLAVÍK, B. *Písemnictví na moravském Valašsku*. Olomouc: R. Promberger, 1947. s. 325.

¹¹⁶ OPELÍK, J. *Doslov ke knize Čeňka Kramoliše Vězením a vyhnanstvím*. 2. vyd. Ostrava: Profil, 1983. s. 518-519.

¹¹⁷ SLAVÍK, B. *Čeňek Kramoliš*. Olomouc: R. Promberger, 1936. s. 83.

a povinnosti, to vše donutilo autora k zamyšlení se nad morálními hodnotami obyčejných lidí.

K tématice nepřátelských vpádů na Moravu se Kramoliš vrátil ještě v závěru své tvorby. Na žádost města Valašských Klobouk vytvořil autor „válečný a kulturní obraz dolního Valašska z konce 17. století“ nazvaný *Rychtář Šoman* (1935). V knize, jež získala cenu V. B. Třebízského od spolku Svatobor v Praze, využil různorodý materiál, zapůjčený z valašskoklobouckého muzea. Hlavní osnovu příběhu vytvořil Kramoliš podle listiny z roku 1690, která vypráví o záchraně Klobouk vysokým tureckým vojenským důstojníkem. Příběh místního rychtáře Matěje Šomana, kterému Turci během loupežného přepadení města unesli ženu a synka, ukazuje skutečnou realitu na Valašsku během 17. století. Mnoho z místních lidí bylo během tureckých a tatarských nájezdů zabito nebo odvečeno do zajetí. Sílu rodového pouta pak autor zdůraznil návratem Šomanova syna Jiřího, který byl v Turecku převychován a nyní se jako janičářský velitel Aga Kapoli vrací do Valašských Klobouk, aby město zachránil před vypálením. *„Starý Šoman zahleděl se na něho. ‚Jurko, Jiříku můj! – Ty jsi můj syn, ty jsi můj syn!‘ A již objímal a líbal překvapeného tureckého vůdce. Déšť slz padal na hlavu i na tvář nalezeného syna. Kapoli se nebránil. Vnitřní hlas mu našeptával, že stojí před svým otcem a srdce jeho tlukotem potvrzovalo jeho našeptávání.“* (Kramoliš, 2000) ¹¹⁸ Odehnal (2000) však zpochybňuje historickou správnost díla. Kritik sám prozkoumal veškeré dostupné materiály a uvádí seznam omylů a smyšlenek, kterých se Kramoliš v díle opustil. Nejvýznamnější chybou se jeví fakt, že Matěj Kramoliš nikdy rychtářem ve Valašských Kloboukách nebyl. V daném období sice ve městě žil, ale byl řezníkem a neměl jediného syna, jak uvádí Kramoliš, nýbrž čtyři děti. Také jeho žena se jmenovala Anna, a ne Veronika jak stojí v románu. Podle Odehnala také Kramoliš podal nepřesný popis různých staveb ve městě a jejich umístění.

119

V historickém románu *Za cizí hříchy* (1936) zavádí autor čtenáře netradičně na Hanou. Na základě prostudovaných materiálů se Kramoliš snažil podat realistický obraz hanáckého kraje na počátku 18. století.

¹¹⁸ KRAMOLIŠ, Č. *Strážcové hor; Rychtář Šoman; Hraničářští hrdinové*. 1. souborné vydání. Štítná nad Vláří: Petr Kubánek – MAP, 2000. s. 345.

¹¹⁹ ODEHNAL, P. Kramolišův Rychtář Šoman. In *Vlastivědné kapitoly z Valašskokloboucka*, I, 2000, č. 1. s. 34.

Na *Strážce hor* a *Rychtáře Šomana* navázal Kramoliš i v románu *Hraničářští hrdinové* (1937) a to částečným umístěním děje na valašskokloboucko a brumovsko. Tentokrát obohatil dějovou složku, opírající se především o vojenské tažení sedmihradského knížete Františka Rákóczyho II. po Moravě, o obrazy ze života na císařském dvoře ve Vídni. Pojtkem celého příběhu je láska spolumajitelky brumovského hradu, hraběnky Ilonky z Erdödy k hraběti Rákóczymu. V závěru knihy obrací se Kramoliš ke čtenářům, aby je znovu poučil o krvavé minulosti svého rodného kraje a zároveň vyjádřil naději, že Valaši zůstanou stále těsně přimknuti ke své zemi. „*Po osm set let Maďaři, Kumáni, Tataři, Turci a povstalci Kuruci přepadávali Valašsko i Slovácko. Ale nezničili kraje tyto a nevyhubili obyvatelstvo. Žijí Valaši i Slováci, tito Černohorci moravští, a se svými vzpomínkami na chrabré předky své budou žít dále, dokud kraj a řeč svou milovat budou.*“ (Kramoliš, 2000) ¹²⁰

Poslední dva Kramolišovy romány již nemají valašskou tematiku. V díle *Za přelomu* (1945) se autor soustředil na názorový rozkol revolučního hnutí během závěrečného období husitských válek v letech 1428-1448. Ústřední postavou románu je moravský man pan Heralť z Kunštátu.

Stejně tak jako *Za přelomu*, tak i román *Dvě královny vdovy* z roku 1946 se obrací do vzdálenější minulosti země. Charakteristiku královských vdov - Alžběty Rejčky a Violy Těšínské doplňuje Kramoliš zevrubným obrazem společenské situace během panování posledních Přemyslovců a následného nástupu Lucemburků na český trůn. Stupka (1949) oceňuje Kramolišovu snahu o objektivní podání historických událostí, která se sebou však zároveň přináší jiné, nežádoucí prvky. „*Snaha o dějinnou objektivizaci citelně omezila volnější rozlet slovesné invence a tvůrčí fantazie, které na nejednom místě se mohly plně rozvinouti v pestrý obraz dobových mravů a zvyků.*“ ¹²¹

Již jen doplňkovými svazky jsou povídkové sbírky *Z pěti století* (1947) a *Dva dějepisné čtyrlístky* (1947). V těchto Kramoliš shrnul své starší historické práce, vydané již dříve časopisecky. Ve sbírce *Z pěti století* najde čtenář příběhy z valašské minulosti od 15. do 19. století. Povídky ve *Dvou dějepisných*

¹²⁰ KRAMOLIŠ, Č. *Strážcové hor; Rychtář Šoman; Hraničářští hrdinové*. 1. souborné vydání. Štítná nad Vláří: Petr Kubánek – MAP, 2000. s. 511

¹²¹ STUPKA, V. Epilog Čeňka Kramoliše. In *naše Valašsko*, XII, 1949, č. 3. s. 94.

čtyřlístcích se naopak věnují období kuruckých a tureckých nájezdů na Valašsko.

„Shrneme-li Kramolišův význam v historické povídce a románu na moravském Valašsku, potom se neodlišuje pojetím, metodou, jazykem od širokého proudu české povídky a románu pojiráskovské skupiny. Soustředěním na neznámější a sobě původem i povoláním nejbližší oblast valašskou zvýšil citové zaujetí pro příběhy i postavy, znesnadnil si však objektivní pohled spletnost dějů. ... Svými nejlepšími pracemi Valašskou vojnu, Vězením a vyhnanstvím položil trvalý základ k umělecky podmíněnému pohledu na bolesti a snahy kmenového společenství.“ (Slavík, 1947)¹²²

3.3.3. OSTATNÍ BELETRISTICKÉ PRÁCE

Do této kategorie můžeme zařadit pouze tři Kramolišovy práce. Román *Židovka Hilda* (1927) se odehrává v lázeňském městě Gräfenbergu, kde se setkává ředitel, který je zde na léčení, s židovskou dívkou Hildou. Jejich osobní rozhovory pak tvoří samotný obsah románu. Kramoliš do této práce promítnul vlastní názory na soudobé problémy a dění ve státě a vytvořil tak částečně autobiografický příběh.

Z vlastních zkušeností čerpal autor také v díle *Na tvrdém poli* (1930). Popsal svízele učitelského povolání, zejména s přihlédnutím k vlastenecké a osvětové činnosti, kterou sám musel jako pedagog vykonávat.

Pouze v rukopise zůstal Kramolišův třídílný fantasticko-utopistický román *Ostrov blažených*. Stejnomený první díl popisuje spokojený život obyvatel ostrova, na kterém neexistuje chudoba. Období největšího rozkvětu řemeslné a rukodělné práce pak rozvádí autor v dílu druhém, nazvaném *Ostrov spokojených*. Negativní sociální jevy spojené s rozvojem továren ukazuje třetí díl *Ostrov nezaměstnaných*.

---

¹²² SLAVÍK, B. *Písemnictví na moravském Valašsku*. Olomouc: R. Promberger, 1947. s. 327.

3.4 DRAMATICKÉ PRÁCE

Kramoliš je autorem pěti divadelních her. Vytvořil je především pro různé národopisné slavnosti. Většinou se jedná národopisné obrazy, výjimečně s historickým zabarvením. Takové jsou například jednoaktové scény *Luca*, *Sezení městské rady v Rožnově pod Radhoštěm v 18. století* a *Ukradený máj*.

Na základě povídky *Podvržence* vytvořil Kramoliš čtyřaktovou pohádkovou hru *Podvrženec*. Vložil do ní taneční a zpěvácká čísla a také role nadpřirozených bytostí. Tato hra zůstala nakonec pouze v rukopise, k její realizaci nikdy nedošlo.

Jediným Kramolišovým historickým dramatem byla jednoaktová scéna *Portáši* odehrávající se ve Valašské Bystřici, která byla později rozšířena a často hrána na slavnostech – např. v Hranicích, na Vsetíně, v Rožnově, Valašské Bystřici a v dalších městech.

ZÁVĚR

Literární odkaz Čeňka Kramoliše nejlépe charakterizovala historička Jaroslava Kunzfeldová: „*Jeho význam spočívá v důkladně a živě zpracovaném tématu, v orientaci na prostého čtenáře. Uzavřen do rodného kraje, spoután s ním pevnými citovými svazky, psal pro jeho oslavu, aby ve čtenářích vzbudil podobné pocity – lásku k domovině, národní hrdost a sebevědomí.*“ (1998)

V rámci valašské regionální literatury si Čeněk Kramoliš vydobyl jedno z předních míst. Ne snad uměleckou hodnotou děl, nad kterou vždy kladl cíle lidovýchovné, ale volbou témat i citovým prožitím, jenž jak doufal, zaujme i lidového, nevzdělaného čtenáře. Kramolišova díla, stejně jako jeho pedagogická a národopisná činnost, se dočkala zaslouženého ocenění až na sklonku jeho života. Odkaz Čeňka Kramoliše je však dodnes významnou součástí mozaiky valašské kultury.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

PUBLIKACE:

- *Akademický slovník cizích slov*. Red. V. Petráčková, J. Kraus. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-2000-607-9.
- BURIÁNEK, František. *Dějiny české literatury v první polovině 20. století*. 1. vyd. Praha: SPN, 1973.
- *Česká literatura na přelomu století*. Ed. J. Janáčková, J. Hrabáková. 2. vyd. Jinočany: H&H, 2001. ISBN 80-8602-282-X.
- *Dějiny české literatury III*. Red. J. Mukařovský. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961.
- *Dějiny české literatury IV*. Red. J. Mukařovský. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-8586-548-3.
- FORST, Vladimír a kol. *Lexikon české literatury, svazek II*. 1. vyd. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0345-2.
- GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. Praha: Československý spisovatel, 1959.
- GLAZAROVÁ, Jarmila. *Chudá přadlena*. Praha: Melantrich, 1947.
- HRABÁK, Josef – JEŘÁBEK, Dušan – TICHÁ, Zdeňka. *Průvodce po dějinách české literatury*. Praha: Panorama, 1984.
- CHALOUPKA, Otakar. *Příruční slovník české literatury od počátků do r. 1945*. 1. vyd. Praha: Adonai, 2001. ISBN 80-8650-021-7.
- JAHN, Metoděj. *Písně rodného kraje*. Olomouc: R. Promberger, 1946.
- JAHN, Metoděj. *Selský práh*. Ostrava: Profil, 1966.
- JANÁČKOVÁ, Jaroslava. *Česká literatura. Díl. 2*. 2. vyd. Praha: Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-286-3.
- JANÁČKOVÁ, Jaroslava. *Román mezi modernami*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1989. ISBN nevedeno.
- KARAS, Josef František. *Strašidla – román z časů pobělohorského temna*. 2. vyd. Slavičín: Město Slavičín, 2004. ISBN nevedeno.
- KONÁŘÍK-BEČVAN, Bedřich. *Hospic u Zlaté hvězdy*. Olomouc: Eva, 1922.
- KOVÁŘÍK, Vladimír. *Literární toulky Moravou*. Praha: Albatros, 1978.

- KRAMOLIŠ, Čeněk. *Bratři Doliňáci - povídka z dějin moravského Valašska z počátku XVIII. století*. 2. vyd. Rožnov pod Radhoštěm: Nákladem valašského pokrokového listu Lubina, 1922.
- KRAMOLIŠ, Čeněk. *Hraničářští hrdinové*. Olomouc: R. Promberger, 1937.
- KRAMOLIŠ, Čeněk. *Laskavec a rváč: výbor z povídek a črt*. Ed. J. Pleskot. Ostrava: Krajské nakladatelství v Ostravě, 1963.
- KRAMOLIŠ, Čeněk. *Moravská babička*. Fotoreprint 1. vyd. z roku 1926. Rožnov pod Radhoštěm: Město Rožnov pod Rožnovem, 2004. ISBN 80-239-2538-5.
- KRAMOLIŠ, Čeněk. *Rychtář Šoman*. Olomouc: R. Promberger, 1935.
- KRAMOLIŠ, Čeněk. *Strážcové hor*. Praha: Lidová demokracie, 1960.
- KRAMOLIŠ, Čeněk. *Strážcové hor; Rychtář Šoman; Hraničářští hrdinové*. 1. souborné vydání. Štítná nad Vláří: Petr Kubánek – MAP, 2000.
- KRAMOLIŠ, Čeněk. *Tři valašské povídky*. Opava: F. Sláma, 1920.
- KRAMOLIŠ, Čeněk. *Válečné vzpomínky školního inspektora*. Zábřeh: Společenská knihtiskárna v Zábřeze, 1924.
- KRAMOLIŠ, Čeněk. *Vězením a vyhnanstvím, 3. díl: Valašská epopěj*. 2. vyd. Ostrava: Profil, 1983.
- KRAMOLIŠ, Čeněk. *Vzpomínky z učitelského a spisovatelského života*. Olomouc: R. Promberger, 1948.
- KRAMOLIŠ, Čeněk. *Zábabonky*. Praha: Přítel knihy, 1928.
- KRAMOLIŠ, Čeněk. *Za bouře a blesků - historický obraz s počátku třicetileté války ve dvou dílech*. 3. vyd. Olomouc: R. Promberger, 1932.
- KRAMOLIŠ, Č. *Život na horách*. Praha: Vyšehrad, 1943. s. 202.
- KUTINOVÁ, Amálie. *Gabra a Málinka – 5. díl*. Ostrava: Sfinga. 1991. ISBN 80-7034-072-X.
- LEHÁR, Jan a kol. *Česká literatura od počátku k dnešku*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-963-8.
- MALÍKOVÁ, Emilie – KLABAČKOVÁ, Gabriela. *Čeněk Kramoliš – spisovatel Valašska. Personální bibliografie a metodický portál*

s regionální tematikou. Zlín: Městská knihovna Slavičín a knihovna Františka Bartoše ve Zlíně, 1999.

- MISÁREK-SLAVIČÍNSKÝ, Jan. *VI'k Krampotů*. In *Od ogarů po staříčky*. - 5. a 6. díl. Sestavil Petr HALENKOVSKÝ. Vsetín 1999.
- NOVÁK, Jan Václav – NOVÁK, Arne. *Přehledné dějiny literatury české*. 5. vyd. Brno: Atlantis, 1995. ISBN 80-7108-105-1.
- *Panorama české literatury*. Red. L. Machala, E. Petřů. Olomouc: Rubico, 1994. ISBN 80-8583-904-0.
- PÍREK, Zdeněk – MUCHOVÁ, Eva. *Valašsko literárníma očima*. Vsetín: Okresní pedagogické středisko, 1981.
- PRAŽÁK, František. *Spisovatelé učitelé*. Praha: Nákladem České grafické unie, 1946.
- RAFAJ, Oldřich. *Portréty*. Ostrava: Profil, 1979.
- *Sborník literárních úvah a vzpomínek k 75. narozeninám Čenka Kramoliše*. Uspořádal Petr HYKEL. Brno: Moravský legionář, 1937.
- SLAVÍK, Bedřich. *Čeněk Kramoliš*. Olomouc: R. Promberger, 1936.
- SLAVÍK, Bedřich. *Lidová literatura*. Praha: Vyšehrad, 1940.
- SLAVÍK, Bedřich. *Písemnictví na moravském Valašsku*. Olomouc: R. Promberger, 1947.
- ŠULEŘ, Oldřich. *Laskavé medailony*. Ostrava: Repronis, 2007. ISBN 978-80-7329-122-8.
- ŠULEŘ, Oldřich. *Paměť domova*. Opava: Optys, 1994. ISBN 80-85819-25-2.
- VOISINE – JECHOVÁ, Hana. *Dějiny české literatury*. Jinočany: Nakladatelství H&H, 2005. ISBN 80-7319-031-1.

ČLÁNKY, STATĚ A JINÉ :

- DOKOUPIL, Blahoslav. Čeněk Kramoliš a jeho místo ve vývoji české historické prózy. In *Časopis Matice Moravské*, 99, 1980, č. 1-2. s. 101-114.
- FIALOVÁ, V. Čeněk Kramoliš - historik. In *Naše Valašsko*, VIII, 1943-1944, č. 3. s. 102-103.

- HYKEL, Petr. Osmdesát let Čeňka Kramoliše. In *Naše Valašsko*, VIII, 1943-1944, č. 3. s. 105.
- KAŠLÍK, Miloš. Moje vzpomínky na Čeňka Kramoliše. In *Naše Valašsko*, VIII, 1943-1944, č. 3. s. 106-107.
- KRAMOLIŠ, Čeněk. Co mne přivedlo k literární práci. In *Naše Valašsko*, VIII, 1943-1944, č. 3. s. 103-105
- KRAMOLIŠ, Čeněk. Rožnovští kronikáři. In *Naše Valašsko*, IV, 1938. č. 1-2. s. 124-128.
- KRAMOLIŠ, Čeněk. Rožnovští kronikáři. In *Naše Valašsko*, IV, 1938. č. 3-4. s. 202-203.
- KRAMOLIŠ, Č. Ze života valašského – Dětské posměšky a popěvky. In *Naše Valašsko*, V, 1939, č. 1. s. 37-40.
- KRYSTÝNEK, Jiří. Minulost moravského Valašska v díle Čeňka Kramoliše. In *Sbírka Rodné zemi*, 1958. Red. Rudolf FUKAL a Milan KOPECKÝ. s. 445-451.
- KUNZFELDOVÁ, Jaroslava. Dílo Čeňka Kramoliše v produkci Prombergrova nakladatelství a v zrcadle dobové literární kritiky. In *Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci*, 1998, č. 276. s. 61-65.
- MARTÍNEK, Vojtěch. Zemřel Čeněk Kramoliš. In *Slezský sborník*, 47, 1949. s. 35-38.
- ODEHNAL, Petr. Kramolišův Rychtář Šoman. In *Vlastivědné kapitoly z Valašskokloboucka*, I, 2000, č. 1. s. 32-34.
- OPELÍK, J. *Doslov ke knize Čeňka Kramoliše Vězením a vyhnanstvím*. 2. vyd. Ostrava: Profil, 1983. s. 516-524.
- STUPKA, Vladimír. Čeněk Kramoliš – uchovatel valašských tradic. In *Naše Valašsko*, VIII, 1943-1944. č. 3. s. 97-101.
- STUPKA, Vladimír. Epilog Čeňka Kramoliše. In *Naše Valašsko*, XII, 1949, č. 3. s. 93-97.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Lucie Červenková
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Daniel Jakubíček, Ph.D.
Rok obhajoby:	2010

Název práce:	Spisovatel Čeněk Kramoliš (1862-1949)
Název v angličtině:	Čeněk Kramoliš (1862-1949)
Anotace práce:	Práce se zaměřuje na život a literární dílo valašského spisovatele Čeněka Kramoliše (1862-1949). Zabývá se také dobovým a literárním kontextem, především realistickou prózou s venkovskými a historickými náměty. Podává přehled literatury o Valašsku a regionálních autorů.
Klíčová slova:	Čeněk Kramoliš, literatura, realismus, regionální próza, Valašsko.
Anotace v angličtině:	The diploma thesis focuses on the life and literary works of Valachian writer Čeněk Kramoliš (1862-1949). It considers also period and literary context, especially realistic prose with rural and historical themes. It provides the overview of Valachian literature a regional authors.
Klíčová slova v angličtině:	Čeněk Kramoliš, literature, realism, regional prose, Valachia.
Přílohy vázané v práci:	
Rozsah práce:	71
Jazyk práce:	český